

Colloquial Mongolian

An Introductory Intensive Course

Jugderüün Lubsangdorji, Jaroslav Vacek

Supplement compiled with the help of
Zdeněk Štěbeták, M.A.

Charles University in Prague, Philosophical Faculty
Institute of South and Central Asian Studies,
Seminar of Mongolian Studies
2004

The publication of this textbook was financially supported by the Grant Agency of the Czech Republic as a part of the grant No. 405/02/0820 "Ethnolinguistic and sociolinguistic aspects of communication in Mongolian and their practical application", a project of the Institute of South and Central Asian Studies, Philosophical Faculty, Charles University.

Reviewed by Prof. Dr. Ts. Shagdarsüreng
and Assoc. Prof. Dr. B. Sarantuya
from the National University of Mongolia.
Published by Nakladatelství TRITON
in Prague in the year 2004.

1st edition.

Designed by Václav Sinevič, Studio Marvil
Typeset Studio Marvil, s. r. o.

© J. Lubsangdorji and Jaroslav Vacek 2004

ISBN 80-7254-608-2

Агуулга

Contents

Introduction	vii
Abbreviations	viii
Толь	1
Vocabulary	
Нэмэлт үг, хөвбөй үг	21
Additional Words and Phrases	
«Орчуулах»-ын харив	35
Key to translations into Mongolian	
Эгшиг зохицох ёсны хүснэгт	45
Table of vowel harmony	
Үйл утийн нэхцэлийн орлого	47
Tables of Verb Classes	
Хэл зүйн нэр томъёоны хэлхээс	53
Index of Grammatical Terms	
Бүтээвэр, хэлзүйжсэн үг, сүл үгийн хэлхээс	57
Index of morphemes and grammatical words and particles	
Чухалтай ном зүй	61
Select Bibliography	

Introduction

This Supplement is intended to help students when learning according to our textbook. We start with a full list of the Vocabulary of the lessons arranged alphabetically, then follow Additional words and phrases related to the topics of the individual lessons (beginning from Lesson 3). The fourth part contains a key to the translations into Mongolian. Next follow three tables, viz. a Table of vowel harmony and two complementary Tables of the verb classes, which may help in the correct formation of the individual grammatical forms (especially converbs, but also other forms). The grammatical index includes two lists, a list of names of grammatical forms and a list of morphemes, grammatical words and particles, which should help with cross-referencing. Finally we add a short list of select bibliography of grammars, textbooks and dictionaries to be used for further study.

We should like to thank Mr. Zdeněk Štěbeták, M.A., for offering us invaluable technical help in compiling this Supplement and particularly for the alphabetic arrangement of the vocabulary and for making the excerpts for the grammatical indexes.

Authors

Abbreviations

Abl.	ablative
adj.	adjective
adv.	adverb
Acc.	accusative
D.-L.	dative locative
excl.	exclusive
G.	genitive
honor.	honorific
incl.	inclusive
Instr.	instrumental
Nom.	nominative
pcl.	particle
pl.	plural
post.	postposition
sing.	singular
Soc.	sociative
Voc.	vocative

Verb classes (in vocabulary and grammar)

Г + a number consonant class (= гийгүүлэгч)

Э + a number vowel class (= эгшиг)

Толь

Vocabulary

This vocabulary lists words as they appear in the individual lessons (the number of the respective lesson is in brackets). Polysemic forms are mostly numbered in the same manner as it is done in the Mongolian-English Dictionary by Gombojab Hangin (1986). Asterisks after verb forms indicate exceptions from the expected form of the respective verbal class.

A

аа тийм үү? oh, is that so? (4)
аав (= ав) father (4)
аажимдаа slowly, gradually (13)
аарц (ан) curds from sour milk (6)
ааш character, temperament, manners (13)
ааштай having a certain character; ill-tempered, ill-mannered (13)
ав- (Г5) (авч, авах, авна) to take, to buy; to receive (from; with Abl.) (4)
аваач- (Э2.3) (аваачиж, аваачих, аваачна) to remove, carry away (12)
авгай married woman; wife (coll.) (4)
аврага, аварга champion (10)
автомат (нийтийн) утас telephone booth (15)
авхуул- (Г1) (авхуулж, авхуулах, авхуулна) to have s.th. taken, removed (11)
авчир- (Э2.4) (авчирч*, авчрах, авчирна) to bring (4)
авьяас talent, gift (8)
агаар air, atmosphere (10)
аж ахуй economy (13)
ажил work, job (3)
ажил явуул- to do work, perform work (office jargon) (14)
ажилчин worker (4)
айл family; household; group of yurts (4)
айлга- (Э2.1) (айлгаж, айлгах, айлгана) to frighten, scare (12)
айлтга- (Э2.1) (айлтгаж, айлтгах, айлтгана) to speak respectfully (13)
академи Academy (15)
албагүй (it is) not necessary (15)

албан газар office; authority (also: official building) (15)
албатай (it is) necessary (15)
алга is not; no; there is no(t) (7)
алга (н) palm of hand (9)
алга таш- (Э2.3) (гашиж, таших, ташина) to clap one's hands, applaud (9)
алдаа (н) mistake, error (9)
алдар name (honor.); fame (2)
алт (ан) gold (10)
алчуур cloth, scarf; duster (1)
аль зэрэг (to) what degree (2)
аль хир (хэр) (to) what degree (2)
аль хэдийн(ээ) long ago (15)
аль which (2)
ам (ан) mouth; mountain pass, narrow mountain valley (6)
амар- (Э2.4) (амарч*, амрах, амарна) to rest, to relax (4)
амар peace, quiet; well-being, good health; leisure (13)
амархан easy, simple; easily (2)
амбаар storeroom (15)
амбулатори out-patients clinic (11)
амгалан peace; well-being (13)
амгалант айлтга- (Э2.1) salute respectfully, send greetings (also through s. o.) (13)
америк America, American (2)
амжилт success (10)
амны алчуур serviette (6)
амралт vacation, leave; rest, relaxation; spa (5)
амрыг айлтга- (Э2.1) to greet (13)
амрыг эр- (Э2.1) (эрж, эрэх, эриэ) to greet (13)

амьдар- (Э2.4) (амьдарч*, амьдрах,
амьдарна) to live (4)
амьдрал life (9)
амьсталг- (Э2.4) (амьсталж, амьсталах,
амьстална) to breathe (11)
амьтан animal, living creature (9)
анагаах ухаан science of medicine;
medicine (14)
ангай- (Э1) (ангайж, ангайх, ангайна)
to open (the mouth) (11)
анги class; group (1); part (of a film) (9)
англи English (2)
анх (удаа) (for) the first time (10)
анхаарп- (Э2.4) (анхаарч*, анхаарах,
анхаарна) to pay attention, bear in
mind (12)
ар- back, rear (12)
арай barely, scarcely; not quite; not yet
(+ neg.) (12)
ард (G.) at the back side of; to the north
of (15)
ард people (the masses) (8)
ард түмэн people; the masses (9)
ардын зураач national artist (painter) (8)
арьс (ан) skin (11)
арьстан race; 'having the skin (white, black
etc.)' (11)
асуу- (Э1) (асууж, асуух, асууна) to ask (4)
асуулт question (1)
атлетик athletics (10)
ах elder brother (4)
ах дүү brothers and sisters (4)
ахлагч foreman, team leader (10)
ач grandson, granddaughter (son's child) (4)
ач охин granddaughter (4)
ачаар (G.) thanks to, owing to (14)
аштүй quite good, excellent (13)
ашигла- (Э 2.1) (ашиглаж, ашиглах,
ашиглана) to utilize, make use of (14)
аяга (и) cup, bowl (3)
аялтуу (и) melody, (also: pronunciation) (9)
аятайхан agreeable, pleasant, nice (3)

Б

баарман barman, waiter (15)
бар sports team (10)
бара small, little (4)
багад- 1. (Г4) (багадаж**), багадах,
багадна) to be small (7)
багад- 2. (Э2.2) (багадаж, багадах,
багадна) to be too small or little (7)
багасга- (Э2.1) (багасгаж, багаслах,
багасгана) to make smaller (12)

багш teacher (1)
бай- 1. (Э1) (байж, байх, байна) to be,
to exist (1)
бай- 2. (Э1) (байж, байх, байна) to stop,
cease (15)
байгалийн natural (8)
байгаль nature (8)
байгуулга, байгууллага organisation,
institution (15)
байнга permanent(ly), regular(ly) (12)
байр (ан) flat, apartment; residence (2)
байр эзэл- (Э2.4) (эзэлж, эзлэх, эзэлнэ)
to win a place (10)
байрла- (Э2.1) (байрлаж, байрлах,
байрлана) to occupy (a place) (10)
байтгай not to mention..., let alone... (6)
байцгаа- (Э1) to be (about more
individuals) (2)
байшин (r) building, house (3)
банш (ин) meat dumpling (6)
бар (баар) bar (6)
бараа (и) goods, merchandize (7)
барап almost, nearly (5)
барилга building (i.e. house);
construction (7)
баримтат documentary (9)
баруун right (hand, leg) (10)
барь- (Э2.4) (баръж, барих, барина)
to hold in the hand, grasp, seize (6)
бас also, too; still (1)
батал- (Э 2.4) (баталж, батнах, батална)
to confirm (14)
баян rich (13)
баяр festivity, celebration; joy (10)
баярла- (Э2.1) (баярлаж, баярлах,
баярлана) to be glad or happy; to be
thankful to (with Dat.-Loc.) (6)
баярлалаа thank (you)! (3)
баяртай бай- to be happy, glad (9)
баяртай good-bye (3)
бид (эи) we (1)
бие body; health (3)
бие засах газар toilet, W.C. (3)
биенний тамир sport, physical training (10)
биенний тамирын ордон sports palace (10)
биз дээ is it not? (8)
бий is, are, exist(s) (1)
билет ticket (8)
битгий (= битий) don't (prohibitive
negative particle before imperative) (4)
битүү firmly closed, shut (also about full
nose) (11)
битүүр- (Э2.4) (битүүрч*, битүүрэх,
битүүрнэ) to be closed, obstructed,
stopped up (11)

бич- (Э2.3) (бичиж, бичих, бичнэ) to write (5)
бичвэр text (1)
бичгийн машин typewriter (12)
бичгийн ширээ (и) (writing) desk (3)
бичиг writing, script (3)
бичүүл- (Г1) (бичүүлж, бичүүлэх, бичүүлнэ) to have s.th. written (11)
биш not (1)
богино short (2)
богиновтор rather short (12)
богинод- 1. (Г4) (богинодож**), boginodoх, boginodno) to be short (7)
2. (Э2.2) (богинодож, boginodoх, boginodno) to be too short (7)
бод- Э2.2 (бодож, бодох, бодно) to think, reflect (9)
бокс boxing (10)
бол- (Г1) (болж, болох, болно) to become, to be (4)
бол particle used after the foregrounded subject (6)
болго- (Э2.1) (болгож, болгох, болгоно) to make or turn s.th. into s.th. (12)
болтон (encl.) each, every (9)
боловсрор- (Э2.4) (боловсорч*, боловсрох, боловсорно) to ripen (13)
боловсрол education; training (8)
боловсрол олго- (Э 1) (олгож, олгох, олгоно) to provide education (14)
боловч though (6)
бололтой possibly, very likely (15)
болон and (lit. 'having become') (9)
болохоор because (6)
боль- (Э2.4) (больж, болих, болино) to stop doing something (15)
боов (он) pastry, cake (7)
бордоо (и) rain (13)
бос- (Г3) (босч, босож**, босох, босно) to get up; to rise (5)
бергле- (Э2.1) (берглеж, берглех, берглене) to fill (the tooth) (11)
бергөөд and (lit. 'having become') (9)
бергсэн бие lower part of the body (10)
бэмбөг (өн) ball (10)
бөөр (өн) kidney (11)
боөрөнцөг the shot (for shot put) (10)
бөх wrestler; strong, robust (10)
буд- (Э2.2) (будаж, будах, будна) to paint, dye (12)
будаа (и) grain; semolina (6)
бүйдан divan (3)
булчин muscle (10)
буруу wrong; error, mistake (10)

бурхан 1. the Buddha; 2. a statue of the Buddha; 3. a deity (15)
бус (following the qualified word) not; (is) not (14)
бусад the others, the rest; excepting, besides (Abl.) (8)
бутархай crumbled, crushed; small change (money) (7)
бүү- (Э1) (бууж, бүүх, бууна) to descend, dismount (horse) get off (bus etc.) (15)
буудал stop, place of stopping, station (bus, tram); landing (2)
бүүз (ан) a kind of steamed meat dumpling (6)
буулга- (Э2.1) (буулгаж, буулгах, буулгана) to let down, cause to come down; to lower; to unload (12)
буур- (Э2.4) (буурч*, буурах, буурна) to diminish, decline (11)
бүц- (Э2.2) (бүцаж, бүцах, бүцина) to go back, return (9)
бүцал- (Г1) (бүцалж, бүцлах, бүцална) to boil (6)
бүшүү(хан) (rather) quick(ly), rapid(ly) (15)
бүтг all, everybody; in all (5)
бүтгийн наирамдах улс republic (15)
бүтгим sultriness; sultry (13)
бүдүүн large, big; gross, rough (11)
бүдүүн гэдэс large intestines (11)
бүжиг dance (9)
бүжгийн жүжиг ballet (9)
бүжигчин ballet dancer; dance (9)
бүл (эр бүл) family, members of a family (4)
бүр each, every (encl.) (3)
бүрэн all, everything; complete(lly), full(y) (2)
бүрэн бүс incomplete (14)
бүстгүй young woman (4)
бүстэй man, male (used as attribute) (4)
бүт- (Э2.2) (бүтэж, бүтэх, бүтнэ) to consist of, be made up of (11)
бүтэн whole, complete (5)
бүтэн сайн өдөр Sunday (5)
бүтээл product, work, creation (8)
бүтээлэл covering; bedspread (3)
бүх all, whole (11)
бүхэлдээ in total, completely, as a whole (15)
бүхэн (encl.) all, each (9)
бэ? interrogative particle (1)
бэлтгэ- (Э2.1) (бэлтгэж, бэлтгэх, бэлтгэнэ) to prepare (10)
бэлтгээл preparation (10)
бэлхүүс (эн) waist (11)
бэлчээр pasture, grazing grounds (13)
бэлэг 1. gift, present
2. энэг дурсгал souvenir, small present (7)

бэлэн ready, prepared (7)
бэх ink (3)

B

вэ? interrogative particle (1)

G

гадаа (adv.) outside (4)
гадаад foreign; abroad (8)
гадна (Abl.) apart from, besides (11)
газар place, locality; earth, land; office (3)
газар дэлхий the world, earth (13)
гайгүй not (too) bad, tolerable; tolerably (11)
гайхалтай wonderful, astonishing (9)
гайхамшигтай marvelous, admirable (8)
гал fire (3)
гал зуух (ан) stove, fireplace (3)
гал зуухны өрөө (и) kitchen (3)
гал тоогоо (и) stove, fireplace (3)
гант тэрээр train (14)
ганиц alone; single, lonely; singular, only (8)
танцаараа alone, solitarily (4)
гар- (Г2) (гарч, гарах, гарна) to go out,
to leave (4); to appear (goods in shops) (7)
рап hand (5)
рап бөмбөг (өн) volleyball (10)
рапра- (Э2.1) (рапраж, рапрах, рапрана)
to make out, distinguish (8); to take out,
release (11)
рапирт (rapar) day of the week; planet (5)
гарын үсэг signature (8)
гашуун bitter (11)
герман German (2)
гимнастик gymnastics (10)
гоёл чизгэлэй adornments, costume
jewelry, decoration (7)
гоёчил- (Э2.4) (гоёчиж, гоёчлох,
гоёчинно) idealize, paint in glowing
colours (9)
гол 1. river (2)
гол 2.a centre, middle, (core, nucleus; the
aorta) (9)
гол 2.b axle, axleshaft; spindle (12)
гол 2.c main, chief, central, pivotal,
essential (9)
голдуу mainly, chiefly (6)
голын суудал a seat in the middle (9)
грамм gram (7)
гуй Мрг., Mrs. (honor.) (4)
гуанз (ан) canteen; restaurant (6)
гудамж (ин) street, lane (7)

гулга- (Э2.1) (гулгаж, гулгах, гулгана)
to glide; to skate (10)
гулгагт (уран гулгагт) skating (figure
skating) (10)
турас (турван) three (1)
гурял flour; noodles (6)
гутал shoe(s), boot(s) (7)
гүй- (Э1) (гүйж, гүйх, гүйнэ) to run (10)
гүйлт run, race (10)
гүүр bridge (15)
гэ- (гэдэг) to say, speak (which is called) (2)
гэвч but; however (1)
гэвчиг (= гэвч) but, however (9)
гэгдсэн the so-called (15)
тэдэс (эн) stomach, abdomen; intestines (11)
гэмтэл damage, injury; defect; section of
injuries (11)
тэр the Mongolian yurt; a dwelling place (3)
тэр бүл family, family members (4)
тэрчилгээ certificate, (school) report (14)
тэрэл light, a beam of light (7); X-ray
apparatus (11)
тэрэл зураг photograph (7)
тэх мэт (г.м.) and so on; etc. (1)
гэхдээ but, however (9)

D

даа4 an emphatic particle (4)
даавуу (и) cloth, textile (3)
даалгаар task; homework (4)
даам draughts (10)
даан ч (даа ч) unfortunately,
I am afraid... (9)
даар- (Э2.4) (даарч*, даарах, даарна)
to feel cold, shiver (13)
давс (ан) salt (6)
давсаг urinary bladder (11)
давт- (Э2.2) (давтаж, давтах, давтана)
to repeat (5)
давхар storey, floor (3)
дагуу (G.) according to (11); along,
alongside of (15)
дадлгага praxis (13)
дайралт- (Э2.2) (дайралдаж, дайралдах,
дайралдана) to encounter, run into one
another (7)
далай sea, ocean (15)
дамжаа (и) = курс class, course (4)
дампур- (Э2.4) (дампурч*, дампуррах,
дампурна) to go bankrupt (15)
даих (ан) teapot (6)
дар- (Э2.4) (дарж, дарах, дарна) to press
down, squeeze; oppress (12)

дараа (G.) after (5)
 дараа (т) next, following; afterwards, later (6)
 дараа нь afterwards, then (4)
 дараагар нь afterwards, then (4)
 даралт (ан) pressure (11)
 дарга chief, director, manager (14)
 дасталжуулагч coach, trainer (10)
 дахиад, дахин again, anew (8)
 диван [= бүйдан] divan (3)
 диплом diploma (14)
 дипломын зохиол / ажил thesis (e.g. for M.A.) (14)
 долоо хоног week (5)
 доод lower, bottom; subordinate (7)
 дор [= доор] (G.) below, under (3)
 дотор (G.) inside, within (3); in the course of (8)
 дотрын эмч internist (11)
 дөрвөлжин square (geom. form); rectangular (12)
 дөрөв (дөрвөн) four (1)
 драммын театр dramatic theatre (9)
 дугаар number (3)
 дугаар / дүгээр (-р) suffix of ordinal number (1)
 дүгтүү envelope (7)
 дугуй bicycle; wheel (10)
 дулаан (дулаахан) warm (1)
 дулаар- (Э2.4) (дулаарч*, дулаарах, дулаарна) to warm up (weather) (13)
 дулаач- (Э2.2) (дулаачаж, дулаацах, дулаачна) to warm oneself (e.g. by the fire - галд) (13)
 дунд (G.) in the middle, between, among (7)
 дүнд middle, medium (2)
 дундаж average; (middle size) (13)
 дурд- (Э2.2) (дурдаж, дурдах, дурдана) to mention (9)
 дурсгал memory, souvenir (7)
 дургай / дургүй liking, willing(ly) / dislike, unwilling(ness), unwillingly (6)
 дутуу insufficient, incomplete; missing, short of (5)
 дүү (и) song (9); thunder; (sound, noise) (13)
 дүү хураагүүр (магнитфон) tape recorder (12)
 дууд- (Э2.2) (дуудаж, дуудах, дуудна) to call; summon (11)
 дуул- (Э2.4) (дуулж, дуулах, дуулна) to sing; to hear (9)
 дуурь opera (9)
 дуус- (Г3) (дуусч, дуусах, дуусна) to finish, to stop (4)
 дуучин singer (9)
 дух forehead (10)

дүн (г) mark (at school); sum, total (14)
 дүрслэх урлаг fine arts (8)
 дүү younger brother or sister (4)
 дэвтэр exercise-book, copybook (1)
 дэлгүүр shop, store, market (7)
 дэлгэр- (Э2.4) (дэлгэрч*, дэлгэрэх, дэлгэрна) to spread, develop (10)
 дэлгэц (эн) movie screen (9)
 дэлхий earth, world (9, 13)
 дэр (эн) pillow, pad (3)
 дэргэд (G.) at, by, near, by the side of (3)
 дээд upper, superior, highest (2)
 дээл Mongolian long coat (7)
 дээр (G.) on, upon, on top of (3)
 дээр better; superior (7)
 дээш (G.) above, higher than; up(wards) (15)
 дээш (ээ) up(wards) (7)

Е

ер нь generally, in general (6)
 ердийн [jördi:n] general, ordinary (2)
 ерийн, ердийн ordinary, black-and-white (photograph) (12)
 ерөнхийлögү president (15)
 среөл (good) wishes (14)
 сөнөн зуун хорь (920) nine hundred and twenty (6)

Ё

ёстой 1. real, proper (9)
 ёстой 2. obliged to (after future verbal noun) (8)

Ж

жаахан little, small; a little, a few (2)
 жижигт small, little (2)
 жижигт барга (и) small articles; fancy goods; haberdasher's (7)
 жижүүр porter, gate-keeper; person on duty (7)
 жил year (2)
 жимс (эн) fruit (6)
 жимсний ундаа (coll. variant: жимсийн ундаа) fruit juice, lemonade (6)
 жин (hot) water bottle (халуун жин) (11)
 жишүү slanting, oblique; obliquely (12)
 жишээ нь for example (8)
 жишээлбэл for example (9)
 жолооч driver (4)

жор medical prescription, recipe (11)
 жорлон (г) latrine, toilet (3)
 журам rules, order, principle (14)
 жүжиг play (in theatre) (9)
 жүжигчин actor, actress (9)

3

за, заа well, all right; yes (3)
 заавал for certain, must (9)
 зав free time (5)
 завгүй (having) no time, busy (5)
 завсарла- (Э2.1) (завсарлаж, завсараах,
 завсарлана) to interrupt, make a break (5)
 завсарлата intermission, break (5)
 завтай (to be) free, (to have) free time (5)
 загас (ан) fish (6)
 загвар pattern, mold; form; model (8)
 задал- (Э2.4) (задалж, задлах, задална)
 to dismantle (an instrument) (12)
 задгай мянга loose change (7)
 зай space, gap, interval (11)
 зйтай having space, distant (11)
 залуу young (2); young man, youth (4)
 зам way, path (7)
 зан heel (of a shoe) (12)
 зар- (Э2.4) (зарж, зарах, зарна) to sell (7)
 зарим some, a certain (8)
 заримдаа sometimes (5)
 зарлал poster; announcement (9).
 зарлам / реклам advertisement (7)
 зарламд- (рекламд-) (Э2.2) (зарламдаж,
 зарламдах, зарламдна) to advertise (7)
 зас- (Э2.5) (засаж, засах, засна) to repair,
 fix, improve (3)
 засаг administration, authority,
 government (9)
 засвар repair(s) (12)
 засварчин repairman (12)
 засгийн газар government office, the seat
 of government (15)
 засуул- (Г1) (засуулж, засуулах, засуулна)
 to have s.th. repaired (12)
 зах (ан) 1. edge, border, outskirts, suburb;
 collar (12)
 зах 2. market (7)
 захал- (Э2.4) (захалж, захлах, захална)
 to cut into shape (hair); trim (12)
 захия (и), захидал letter (7)
 захиал- (Э2.4) (захиалж, захиалах,
 захиална) to order, place an order (6)
 захиалга subscription, order (8)
 захиргаа (и) administration,
 management (15)

зогс- (Э2.5) (зогсож, зогсох, зогсоно)
 to stop, come to a halt (15)
 зоогло- (Э2.1) (зооглож, зооглох,
 зооглоно) to eat, drink (honor.) (9)
 зохио- (Э1) (зохиож, зохиох, зохноно)
 to compose, write (8)
 зохиол writing, literary creation (8)
 зохь- (Э2.3) (зохиж, зохих, зохино) to fit,
 suit (dress etc.) (7)
 зочид буудал hotel (2)
 зочин, зочид guest(s) (2)
 зочны өрөө (и) drawing room (3)
 зөв correct(ly), proper(ly) (3)
 зөвхөн only, just (5)
 зөвшөөр- (Э2.4) (зөвшөөрч*, зөвшөөрех,
 зөвшөөрне) to approve, permit, agree to (11)
 зер- (Э2.4) (зэрж, зэрх, зэрнэ) to pass by,
 go past; to be at variance (15)
 зун summer; in summer (9)
 зур- (Э2.4) (зурж, зурах, зурна) to draw,
 paint (8)
 зураач painter (8)
 зураг picture, painting (3)
 зурагт радио / телевиз television (3)
 зурагчин photographer (12)
 зус- (Э2.5) (зусаж, зусах, зусна) to pass the
 summer (13)
 зуслан (г) summer camp;
 summer cottage (13)
 зүүх (ан) stove (3)
 зүтгээр ordinary, common; 'quite all right';
 free, gratis (3)
 зүйт item, article; kind, sort; category (11)
 зүйтэй proper, right, correctly (10)
 зүүлэг lawn, green meadow (15)
 зүрх (эн) heart (11)
 зүү (и) needle; hand (of a watch) (12)
 зүүн left (hand, leg) (10)
 зэрэг 1.a rank; title; degree (10)
 зэрэг 1.b grade, ranking, level (2); бара
 зэрэг a little (5)
 зэрэг 2.d and others, and so forth (L2, Gr. 13)
 зэрэгц- (Э2.2) (зэрэгцэж, зэрэгцэх,
 зэрэгцэнэ) to be parallel to, to be on the
 same level (15)
 зээ grandson, granddaughter (daughter's
 child) (4)
 зээрэнцэг discus (10)

И

ид- (Э2.2) (идэж, идэх, идиэ) to eat (5)
 идэжүүхүм (ан) something to drink and eat (7)
 идээ (и) food (6)

Ийм such, so; thus (7)

ишишээ hither, in this direction (3)

ил захидал postcard (7)

илбээ [eliv, iliv] magic; sleigh of hand (9)

илтээлт packet, parcel (7)

илтгэл report; paper (14)

илүү too much (many), excessive, extra (8)

ингэ- (Э2.1) (ингэж, ингэх, ингэнэ) to do thus, in this way (8)

инженер engineer (4)

инээдэмт (инээдмийн) жүжиг comedy (9)

ир- (ирэ-, Э2.4) (ирж, ирэх, ирнэ) to come, arrive (2)

их big, large, great; very (2)

их дэлгүүр department store (7)

их сургууль University (2)

ихэнх for the most part (9)

К

кармаа (и) pocket (coll.) (12)

карт card (11)

картын өрөө card-index, files (11)

касс (ан) cash; booking office (7)

кило [kil], [zel] kilogram (7)

километр kilometre (2)

кино (и) cinema; motion picture, film (5)

кино зохиол screenplay, script (9)

кино зураг ав- to shoot a film (9)

кинотеатр cinema (9)

коллеж college (4)

коммунист дэглэм communist regime (9)

компани company (4)

консерв canned, tinned goods (7)

концерт concert (9)

костюм (ан) suit of clothing (12)

кофе (и) coffee (6)

курс course, class (4)

А

а intensifying pcl.; alone, only, just (2)

лав sure(ly), certain(ly) (15)

лам lama, a Buddhist monk (8)

лимбэ flute (9)

ломбод- (Э2.2) to fill (teeth) (11)

(ломбодож, ломбодох, ломбодно)

М

магадгүй possibly, perhaps (11)

май! Here! Take it! Here you are! (7)

мал cattle, livestock (6)

малтай hat, cap (7)

малчин herdsman (4)

манай our (excl.) (1)

манж Manchu (14)

маргааш tomorrow (5)

марк postage stamp (7)

март- (Э2.2) (мартаж, мартах, мартана)

to forget (10)

мах (ан) meat (5)

маш very, very much (2)

машин automobile, car (10)

машинд- (Э2.2) (машиндаж, машинах,

машиндана) to work, cut with

a machine (12)

медаль medal (10)

метр meter (2)

миний түү (1)

минут minute (5)

минь (encl.) my (4)

мод (он) tree; wood, piece of wood (3)

монгол Mongolian (1)

морин хуур a string instrument (of the size of a cello) (9)

морь (ин) horse (10)

мотоспорт motor sport (10)

мотоцикл motorcycle (10)

мөн also, again (5); and also (14)

мөнгө (и) money; silver (6)

мөнгөний иярав cashier (6)

мер (өн) shoulder (10)

мерөөд- (Э2.2) (мерөөдэж, мерөөдех,

мерөөднө) to long for, miss (15)

мес (өн) ice (13)

музей museum (8)

муу坏; evil; of poor quality (2)

мухлаг kiosk (7)

мэд- (Э2.2) (мэдэж, мэдэх, мэднэ)

to know, understand; to come to know (2)

мэдрэл consciousness; feeling (11)

мэдээ (и) news, information; report,

message (7)

мэдээлэл information, report (15)

мэргэжил specialization (9)

мэс засал operation (11)

мат as, like; such as (10)

рекламд- (зарламд-) (Э2.2) (рекламдаж, рекламдах, рекламдна) to advertise (7)
ресторан restaurant (6)
руу / рүү = луу / лүү to, towards (4)

С

саад obstacle; difficulty; disturbance (12)
саарал grey (12)
саатуул- (Г1) (саатуулж, саатуулах, саатуулна) to hinder, delay, prevent; disturb (12)
сав (ан) 2. womb, uterus (11)
сав (ан) 3. vessel, receptacle (3)
сав суулга (и) utensils (3)
сав угаачг washer, scullery maid (6)
савх (ан) chopsticks (6)
савхи (и) morocco leather made from goatskin; saffian leather (12)
сагсан бөмбөг(өн) basketball (10)
сайд minister (15)
сайн good, fine; well (2)
сайхан nice(ly), beautiful(ly) (2)
салбар branch, section; sector; faculty (14)
салхи (и) wind (11)
салхил- (Э2.4) (салхилж, салхилах, салхилна) to blow (the wind) (13)
салхинд цохиул- to catch cold (in the wind) (11)
сам comb (12)
самар cedar nut (13)
самбар blackboard (1)
самбарын алччур duster for the blackboard (1)
самна- (Э2.1) (самнаж, самнах, самнана) to comb (12)
сан (postp.) conditional particle (8)
саная (и) thought, thinking; idea (13)
сангаатай intending to (after future verbal noun in -x) (9)
санагд- (Э2.1) (санагдаж, санагдах, санагдана) to seem, appeal to (a person's fancy) (8)
сандал chair (1)
сансар cosmos, material world (name of a cinema) (9)
сантиметр centimetre (2)
сар mouth (5)
сар (ан) Moon (5)
саруул (саруулхан) clear; light (1)
сахал beard (12)
сая(хан) (quite) recent(ly) (2)
семинарын хичээл seminar (14)
соёл culture (9)

солгой left side of the body; left-handed (person); awkward (10)
солилц- (Э 2.2) (солилцож, солилцох, солилцено) to exchange (14)
солонгос Korean(2)
соль- (Э2.4) (сольж, солих, солино) to change, exchange, substitute (12)
сонтго- (Э2.1) (сонтож, сонгох, сонгоно) to choose, elect, select (12)
сонин interesting; news; newspaper (2)
сонирх- (Э2.2) (сонирхож, сонирхох, сонирхено) to be interested in (10)
сонос-, соңс- (Г3) (соносч, соңсож**,
соносоч/соңсоч, соносно/соңсено) to listen (5)
спортын мастер sports master (title) (10)
суварга, суврага stupa, pagoda, tomb (15)
сувилагч nurse (11)
сунгуул- (Г1) (сунгуулж, сунгуулах, сунгуулна) to prolong (a term), postpone (8)
сур- (Г2) (сурч, сурах, сурна) to learn, study (2)
сур leather thong (archer's target) (10)
сурарч pupil (4)
суралц- (Э2) (суралцах, суралцах, суралцана) to learn, study (in a group) (2)
сурах бичиг textbook (8)
сургалт study, learning (14)
сургалт явуул- to study, perform the study (slightly formal) (14)
сургууль school (1)
сургууль хий- to study; practice, train (10)
сургуультай амьтан performing animals (with training) (9)
сурлатага learning, studies (5)
сурлатын дэвтэр (student's) record book (14)
сүү- (Э1) (сүүж, сүүх, сүүна) to sit; to live (in a place), stay (2)
сүудал seat (9)
сүулга (и) bucket, pail (3)
сүүц (ан) residence, living quarters (3)
сүм temple, monastery (8)
сүү (и) milk (5) (сүү хөөрүүл - to make milk boil) (5)
сүүл tail; end; last, final (13)
сүүлийн үеийн recent (lit.: of recent time) (9)
сүүличийн, сүүлийн last, final; the latest, recent (9)
сэдэв theme, topic, subject (8)
сэрээ (и) fork (6)
сэрээ- (Э1) (сэрээж, сэрээх, сэрээнэ) to wake s.o. (12)
сэтгүүл journal, magazine (3)

та (н) you (sg., honor.) (1)
 та нар you (pl.) (1)
 тааз (ан) ceiling (1)
 таар- (Э2.4) (таарч**, таарах, таарна) to fit
 (dress, size) (7)
 тааруухан not too good, mediocre (10)
 тав (ан) five (1)
 таваг plate (6)
 тавиул- (Г1) (тавиулж, тавиулах,
 тавиулна) to have s.th. placed, fixed (12)
 тавиур stand, shelf (3)
 тавь- (тави-; Э2.4) (тавьж, тавих, тавина)
 to put (down); to place (4)
 тарт (ан) balcony (3)
 тайван peace, calmness; peaceful, calm (2)
 тайл- (Э2.4) (тайлж, тайлах, тайлна)
 to undress; untie (11)
 тайлбарла- (Э2.1) (тайлбарлаж,
 тайлбарлах, тайлбарлана) to explain (8)
 тайлбарлагын excursion guide (8)
 тайр- (Э2.4) (тайрч*, тайрах, тайрна)
 to cut off, clip (12)
 тайруул- (Г1) (тайруулж, тайруулах,
 тайруулна) to have s.th. cut (12)
 такси taxi (4)
 тал 1.a steppe, plain; level space (10)
 тал 1.b side, direction, part (7)
 тал 1.c half (7)
 талаар (G.) with regard to, concerning (14)
 талбай (public) square (15)
 талх (ан) bread (6)
 тамир bodily strength, energy (10)
 тамирчин sportsman, athlete (10)
 тамхи (н) [tamix] tobacco; (cigarette) (7)
 танай your (pl.) (1)
 танилц- (Э2.2) (танилцаж, танилцах,
 танилцана) to get acquainted with (with
 Soc.) (2)
 танилцуул- (Г1) (танилцуулж,
 танилцуулах, танилцуулна) to introduce
 s.o. to acquaint s.o. with (12)
 танхим large hall, auditorium (7)
 танхим (үншлагын т.) hall (reading hall) (8)
 таны your (sg., honor.) (1)
 тань (encl.) your (4)
 тань- (тани-; Э2.4) (таньж, таних, танина)
 to know, be familiar with (with Acc.) (2)
 тар- (Э2.4) (тарж, тарах, тарна) to end,
 to finish (5)
 тарар clabbered milk, sour milk (6)
 тарна (н) 1. grain, crop (13)
 тарна (н) 2. injection, inoculation (11)
 тарна хий- (тарь-) to inoculate, inject (11)

тариачин farmer, peasant (4)
 тариула- (Г1) (тариулж, тариулах,
 тариулна) to get inoculated (11)
 тарь- (Э2.4) (таръж, тарих, тарина) to sow,
 plant; inoculate (11)
 тасар section, department; room (3)
 тасалбар (= билет) ticket (8); coupon,
 receipt (12)
 тахиа (н) hen (6)
 тахлуул- (Г1) (тахлуулж, тахлуулах,
 тахлуулна) to have (a shoe) soled (12)
 ташаа (н) side; hip joint (12)
 телевиз television (3)
 температур (халуун хүйтэн) temperature
 (13)
 техникийн их сургууль Technical
 University (14)
 тийм (ч) so (much) (2)
 тийм (ээ) yes (1)
 товч (ин) 1. button (12)
 товч 2. brief, short, abridged (12)
 товъёг catalogue, register (8)
 тогло- (Э2.1) (тоглож, тоглох, тоглоно)
 to play (4)
 тоглоолt performance (9)
 тоглоом play, game, entertainment (10)
 тогтоо (н) kettle (3)
 тогтооч cook (6)
 тогт- (Э2.2) (тогтож, тогтох, тогтоно)
 to settle, stop; decide, agree (9); (about
 snow) to remain (on the ground) (13)
 тогтоо- (Э1) (тогтоож, тогтоох, тогтооно)
 to learn by heart (4)
 тодорхой clear, specific, concrete (11)
 тойр- (Э2.4) (тойрч*, тойрох, тойрно)
 to turn; to go round (15)
 толгой head (10)
 толь (ин) dictionary; mirror (1)
 толь бичит dictionary (1)
 том big, large, tall (1)
 томд- 1. (Г4) (томдож**+, томдох, томдоно)
 to be big (7)
 томд- 2. (Э2.2) (томдож, томдох,
 томдоно) to be too big (dress, shoes) (7)
 томхон, томоохон somewhat large, big,
 larger, fairly large (9)
 тоот number (3)
 тоос (он) butter; grease; oil (6); ointment, oil
 (also for hair) (12)
 тослуул- (Г1) (тослуулж, тослуулах,
 тослуулна) to smear, apply grease (12)
 тохилог comfortable (9)
 тохой elbow (10)
 төв centre, middle; central (7)
 төвөд, төвд Tibetan (2)

төгрөг (Т) monetary unit (tugrig) (6)
төгс- (Г 3) (төгч, төрсөх, төгснө)

- to come to an end, finish (14)

төгсгэв- (Э 2.1) (төгсгэж, төгсгэх,

- төгсгөнө) to finish s.th., complete (14)

төдийгүй (postp.) not only (11)

төл newborn young animal (13)

төллүүл- (Г1) (төллүүлж, төллүүлэх,

- төллүүлнэ) to have (let) cattle produce young (13)

төлөвлөгөө (и) plan (14)

төлөө (G.) for the sake of; in order to (14)

төмөр зам railway (14)

төмс (өн) potato, potatoes (5)

төр- (Э 2.4) (терж, төрөх, төрио) to be born (14)

төрөл бүрийн of all kinds (10)

төрөл зүйл assortment, set (10)

төрөл kind, sort, species; birth (10)

тул, тулд (G.) for, for the sake of; in order to (14)

тун very, extremely (2)

тус 1.а the given; this very; this same (14)

тус 2. help, aid, assistance (12)

тус бол- to render assistance, help (12)

тус бүр each, everyone (14)

тус үзүүл- to render assistance, help (12)

тус хүргэ- id. (12)

тусал- (Э2.4) (тусалж, туслах, тусална)

- to help, aid (11)

тусам each; the more ... the more (13)

тусгай special, particular; separate (14)

тусгүй useless, unnecessary (9)

тусламж help, assistance (11)

тустай useful (11)

тутам each; the more ... the more (13)

тухай (G.) about, regarding (3)

тушаа- (Э1) (тушааж, тушаах, тушаана)

- to hand in (money), pay (12)

түлхүүр key; also (=шифр) shelf mark, label (8)

түлээ түлиш firewood and fuel (pair word) (15)

түм (эн) ten thousand (9)

түргэн quick, rapid (11)

түргэн тусламж ambulance, first aid (11)

түрүүл- (Э2.4) (түрүүлж, түрүүлэх,

- түрүүлнэ) to be first, win a race (10)

түрх- (Э2.2) (турхэж, түрхэх, түрхэнэ)

- to smear, anoint (12)

түү- (Э1) (түүж, түүх, түүнэ) to collect, to pick (fruit) (13)

түүх history (8)

ТҮЦ (тургэн үйлчилгээний цэг) kiosk (quick refreshment) (7)

тэт- (Э2.4) (тэгж, тэгэх, тэтнэ) to do thus, in that manner (3)

тэт zero (11)

тэтвэл then, in that case (6)

тэтээд then (5)

тэд (эн) they (1)

тэмцээн match, competition (10)

тэнгис sea, lake (name of a cinema) (9)

тэнгэр sky, heaven; weather (13)

тэнд there (1)

тэндэх situated there (6)

тэнхим (University) department (8)

тэнцэх to be equal to something (14)

тэр (эн) that (one) (1)

тэрүүний of that, of him (her, it); his, her, its (1)

тэтгэвэр pension; financial assistance (4)

тэтгэвэрт гар- to retire (4)

тэшүүр skates (10)

У

уг нь = ер нь generally speaking (14)

угаа- (Э1) (угааж, угаах, угаана)

- to develop (a film) (12)

угаагч the one who washes (6)

уд- (Э2.2) (удаж, удах, удна)

- to last, take time (6)

удаа time, instance; times (after numerals) (9)

удаан slow(ly) (8)

удалгүй before long, soon (6)

удирдаач conductor (in music) (9)

удсангүй before long, soon (6)

удаан red (2)

улирал season, quarter of a year (13)

үлс people; country, state (2)

үлс төр politics (8)

Улсын Их Хурал the national assembly, Grand Khural (15)

улсын шалгалт state examination (14)

уна- 1. (Э2.1) (унаж, унах, унана)

- to fall, fall down (12); 2. to ride, mount (a horse, etc.) (13)

унаа (и) saddle animal(s); means of transport (13)

унага- (Э2.1) (унагаж, унагах, унагана)

- to drop, make fall (12)

унагаа- (Э2.1) (унагааж, унагаах, унагаана)

- id. (12)

унд (ан), **ундаа** (и) beverage, drink (6)

унт- (Э2.2) (унтаж, унтах, унтаны)

- to sleep, fall asleep (4)

унтлагын өрөө (и) bedroom (3)

унтраалга (и) electric switch (1)

униш- (Э2.3) (унишж, униших, унишина)

- to read, recite (3)

- уншигч reader (8)
 унших reading (1)
 уншлага reading (5)
уншлагын танхим reading room, hall (8)
 урагшаа to the south (15)
 уралдаан contest, competition, race (10)
уралдаант шалгалт competition; (public) competition (for a post) (14)
 уран зохион belles letters (8)
урга- (Э2.1) (ургаж, ургах, ургана) to grow, sprout (13)
ургамал plant, vegetation (13)
ургац crop, harvest (13)
урд (G.) in front of; (south, in the south) (12)
урд front (direction); south, in the south (15)
уржигдар the day before yesterday (5)
урлаг art, craft (8)
урстгал flow, stream, current (10)
урт long, length (2)
уртад- 1. (Г4) (уртдаж**, уртдах, уртадна) to be long (7)
уртад- 2. (Э2.2) (уртдаж, уртдах, уртадна) to be too long (7)
уруул lip (10)
урь- (Э2.4) (урьж, урих, урина) to invite (9)
урьдчилгаа (н) advanced payment (12)
ус (ан) water (3)
усан сан, худаг water reservoir, pool (15)
усан эм liquid medicine (11)
утас (ан) thread, wire; telephone (5)
утсаар ярь- to speak by telephone (5)
үү- (Э1) (үүж, үүх, үүна) to drink (5)
үү? interrogative particle (1)
үудам spacious, vast, wide (7)
үул (ан) mountain (2)
үулз- (Э2.2) (үулзаж, үулзах, үулзана) to meet s. o. (6)
үулзалт meeting, rendezvous (14)
үүлийн спорт mountaineering (10)
үүх юм (ан) something to drink (7)
учлаарай excuse me (4)
үүшиг (ин) lungs (11)
ухаан intellect, reason (8)
учир- (Э2.4) (учирч*, учрах, учирна) to meet, be confronted (12)
учир reason; (post.) because (also *учраас*) (6)
- үдийн хоол** (цай) dinner, lunch (5)
үдэш evening (less frequent in colloquial) (13)
үдэшлагт evening party (14)
үдээс өмнө before noon (5)
үдээс хойш in the afternoon (5)
үе time, moment, period (9)
үз- (Э2.2) (үзэж, үзэх, үзнэ) to see, look at; to study, read (2)
үзэвэр spectacle, show (9)
үзүүл- (Г1) (үзүүлж, үзүүлэх, үзүүлнэ) to show, demonstrate (7); undergo medical check-up (11)
үзэт pen (1)
үзэгч, (үзэгчид) spectator, audience, (spectators) (9)
үзэсгэлэн exhibition (8)
үзэсгэлэнт(эй) beautiful, handsome; scenic (15)
үйлдвэр industry (9)
үйлдвэрлэ- (Э2.1) (үйлдвэрлэж, үйлдвэрлэх, үйлдвэрлэн) to produce, manufacture (9)
үйлчил- (Э2.4) (үйлчилж, үйлчлэх, үйлчилна) to serve; wait on, attend upon (6)
үйлчилгээ (н) service(s) (12)
үйлчилгэч serving person; waiter, waitress (6)
үндэстэн nationality, race (11)
үнэ (и) price, cost (7)
үнэт (эн) fox (12)
үнэмлэх certificate, card, licence (8)
үнэн truth (8)
үнэндээ really, in fact, as a matter of fact (13)
үнэр odour, smell (12)
үнэртэй ус perfume (12)
үнэтэй having a certain price, expensive (7)
үр seed, grain; fruit (13)
үс (эн) hair (11)
үсчин barber (12)
үсэг letter, character; writing (8)
үү? interrogative particle (1)
үүд (эн) door (1)
үүс- (Г 3) (үүсч, үүсэж**, үүсэх, үүснэ) to originate, spring from (14)
үхэр bovine animal (6)

Ү

- үт** (үтс) word(s) (5)
үтсийн сан vocabulary, lexicology (5)
үтүй по (1)
үд noon (5)

Ө

- франц French (2)

х
 хaa (хаана) where (1)
 хaa- (Э1) (хааж, хаах, хаана) to close, shut (7)
 хаалга (н) door (1)
 хаалгач doorkeeper, gateman (14)
 хаалттай shut, closed (off) (7)
 хаан king (8)
 хаанаас whence, from where? (2)
 хаанахын(х) of which place (i.e. country, about goods) (7)
 хаач- (Э2.3) (хаачиж, хаачих, хаачна) to go where (5)
 хааш(аа) where (to); in which direction (4)
 хааяа now and then, from time to time (5)
 хавар spring (13)
 хаварж- (Э2.3) (хаваржиж, хаваржих, хаваржин) to pass the spring (13)
 хаваржaa(и) spring quarters of camp (13)
 хавь (in the) neighbourhood; near (15)
 хагал- (Э2.4) (хагалж, хагалах, хагална) to plough or till the land; (to break, smash) (13)
 хагалгаа(и) operation (11)
 хагар- (Э2.4) (хагарч*, хагарах, хагарна) to break, fall to pieces (12)
 хагас сайн өдөр Saturday (5)
 хагас half (5)
 хадам аав (хадам эцэг) father-in-law (4)
 хадам ээж (хадам эх) mother-in-law (4)
 хадлан (г) haymaking (13)
 хажуугийн being at the side, next to (7)
 хажууд (G.) at the side of, around (3)
 хайл- (Э2.4) (хайлж, хайлах, хайлна) to thaw, melt, dissolve (13)
 хайр (хайртай, хайргүй) love (in love; not liking) (10)
 хайр, хайр сэтгэл love, affection (9)
 хайрцаа small box (7)
 хайрцаа [= чемодан] case; box (3)
 хайч (ин) scissors (12)
 хайчил- (Э2.4) (хайчилж, хайчлах, хайчилах) to cut, shear (12)
 халбага (и) spoon (3)
 халуун ус (ан) hot water; bath (3)
 халуун hot, warm (3); temperature (11)
 халуун усны өрөө (и) bathroom (3)
 халууны шил thermometer (only when taking human temperature) (11)
 халуур- (Э2.4) (халуурч*, халуурах, халуурна) to have a fever (11)
 халууц- (Э2.4) (халууцаж, халууцах, халууцна) to feel hot, suffer from the heat (man) (13)

хальс (ан) film (negative); (skin; membrane; husk; shell) (12)
 хамаагүй of no concern, does not matter (11)
 хамар nose (10)
 хамгаал- (Э 2.4) (хамгаалж, хамгаалах, хамгаална) to defend (also e.g. a thesis), protect (14)
 хамгийн of all (in comparison) (7)
 хамт together, jointly (6)
 хамтлаг ensemble, music band (9)
 хамтрай together, jointly (14)
 хамтын ажиллагаа co-operation (14)
 хана (и) wall (1)
 ханга- (Э2.1) (хангаж, хангах, хангана) to provide, furnish, supply (12)
 хандив charity (present), donation (15)
 ханиад (ан) cough, influenza (11)
 ханиалга- (Э2.1) (ханиалгаж, ханиалгах, ханиалгана) to cough (11)
 ханцуй sleeve (12)
 хар- (Э2.4) (харж, харах, харна) to look at, to see (4)
 хар a) black; b) unrefined, ordinary, common, secular (2)
 хараа (и) vision, sight (11)
 харагд- (Э2.4) (харагдаж, харагдах, харагдана) to be seen, visible (12)
 харайлат jump(ing), leaping (10)
 харандaa (и) pencil (1)
 харин but; however (2)
 хариу (и) answer (1)
 харуул- (Г1) (харуулж, харуулах, харуулна) to show, demonstrate (9)
 харь- (хари-; Э2.4) (харьж, харих, харина) to return, to go back (5)
 харьц- (Э2.2) (харьцаж, харьцах, харьцана) to have a relation with, connection to (12)
 харьцуулал comparison (2)
 хасах to reduce, diminish; subtract; minus (13)
 хацар cheek (10)
 хащаа (и) enclosure, court, yard (13)
 ханг address (7)
 хиам sausage (6)
 хий- (Э1) (хийж, хийх, хийна) to do, make, act (3)
 хийд monastery (15)
 хийлгэ- (Э2.1) (хийлгэж, хийлгэх, хийлгэнэ) to have s.th. done (11)
 хими chemical (12)
 хир (хэр) зэрэг how much; to what extent (2)
 хир (хэр) how, how much (2)
 хичээн lesson; class (1)

- ховор** rare; scarce (8)
хоёр two (1)
хож- (Э2.3) (хожиж, хожих, хожино) to win (in a game) (10)
хожигд- (Э2.2) (хожигдож, хожигдох, хожигдоно) to loose (10)
хоймор the northern part of the yurt (opposite the entrance) (15)
хойно (G.) after, later; behind; in the north (7)
хойт back, rear; northern (12)
хойш (Abl.) after(wards); backwards (7)
хойшоо to the north (15)
хойшоогоо to one's back side (e.g. turn, look etc.) (15)
хоккей hockey (10)
хол far (away) (4)
холбогдолтой relating to, on the topic of (8)
холбоо (и) communication(s); also: connection, tie; union, association (14)
холбоо үт phrase (4)
хоно- (Э2.1) (хонож, хонох, хонено) to pass the night (10)
хоног day and night; twenty-four hours (5)
хонь (ин) sheep (6)
хоол (он) meal (5)
хоол унд (ан) food and drink (3)
хоолны нэр menu (6)
хоолны цэс menu (6)
хоолой throat (10)
хооронд between, in between (8)
хороолол district, suburb (15)
хорхойтой бай- (with D.-L.) to be a fan (10)
хорхойтон a fan (10)
хот (он) town, city (2)
хотын захиргаа (и) city administration (15)
хөвөн cotton (12)
хөгж- (Э2.3) (хөгжиж, хөгжих, хөгжинө) to prosper, develop (10)
хөгжим music (5)
хөгжимчин musician (9)
хөгшин advanced in years, old man (woman) (2)
хөдөө (и) country, countryside; rural district (3)
хөл бөмбөг (өн) football (10)
хөл ихтэй busy (street) (15)
хөл foot (10)
хөлд- (Э2.2) (хөлдөж, хөлдех, хөлденө) to freeze, be frozen (13)
хөмсөт (өн) eyebrow (10)
хөнгөн light (not heavy) (10)
хөндий valley; cavity; hollow (15)
хөнжил blanket; bed cover (3)
хөөр- I. (Э2.4) (хөөрч**, хөөрөх, хөөрне) to bubble, boil over (6)
хөөрүүл- (Г1) (хөөрүүлж, хөөрүүлэх, хөөрүүлна) to make boil (milk) (5)
хөтөлбөр programme (9); = programme programme, plan (14)
хөх blue (2)
хөшөө (и) monument, stele (15)
хувваарь (цагийн) time-table (8)
хувир- (Г2) (хувирч, хувирах, хувирна) to change (13)
хувцас (ан) clothes, dress (3)
хувцасны шүүтээ(и) wardrobe (3)
хувь copy (8)
хувьстгал revolution (8)
хугар- (Э2.4) (хугарч*, хугарах, хугарна) for long objects to break (in two pieces) (12)
хугацаа (и) time limit, deadline (8)
худалд- (Э2.2) (худалдаж, худалдах, худалдана) to sell (7)
худалдагч seller; shop assistant (7)
худалдаж ав- to buy (7)
хур precipitation, rain or snow (13)
хураа- (Э1) (хурааж, хураах, хураана) to collect, harvest (13)
хураалга- (Э2.1) (хураалгаж, хураалгах, хураалгана) to pay, give payment (12)
хурал meeting, session (14)
хуруу (и) finger (10)
хус- (Э2.5) (хусаж, хусах, хусна) to shave (12)
хутта (и) knife (6)
хуудас (ан) sheet of paper; page (8)
хүүз whiskers (12)
хүүр- (Э2.4) (хүүрч**, хуурах, хүүрна) to fry, roast, grill (6)
хүүрай dry (11)
хүүрга (и) chopped up and fried meat (6)
хуучин old, ancient (2)
хуушуур fried meat pie (6)
хүзүү (и) neck (10)
хүйтэн cold, frost, cool (13)
хүйтэр- (Э2.4) (хүйтэрч*, хүйтэрх, хүйтэрэх) to cool off, become cold (13)
хүлээн авч (radio) receiver (3)
хүмүүжил education (14)
хүмүүнлэгт humanities (14)
хүн man (1)
хүнд heavy, difficult (10)
хүндэтгэлтэй respectful(ly) (2)
хүнс (эн) victuals; food (7)
хүнсний food (attrib.), related to food (13)
хүнсний дэлгүүр grocery, food store (15)
хүнтэй / хүнгүй occupied / free (6)
хүр- (Г2) (хүрч, хүрэх, хүрнэ) to reach, arrive at (11); to amount to (15)

хүргэ- (Э2.1) (хүргэж, хүргэх, хүргэнэ) to send, deliver (12)
хүртэл (Acc.) till, until (5)
хүрэл bronze (10)
хүрэн brown (2)
хүрээ (н) enclosure; yard; monastery (15)
хүрээн (г) garden; institute (10)
хүс- (Э2.5) (хүсэж, хүсэх, хүснэ) to wish, desire (8)
хүү son (4)
хүүе hi, hey (8)
хүүхдийн орөө (н) kids' room (3)
хүүхэд child (3)
хүүхэлдэй puppet, doll (9)
хүүхэлдэйн театр puppet theatre (9)
хүүхэн girl; woman (8)
хүч (ин) strength, power (10)
хүчтэй strong (10)
хэвлэ- (Э2.1) (хэвлэж, хэвлэх, хэвлэнэ) to print, publish (15)
хэвлэл press, publication; impression (8)
хэвлэлийн газар printing office (15)
хэвт- (Э2.2) (хэвтэж, хэвтэх, хэвтэнэ) to lie down, lie upon (11)
хэвтүүл- (Г1) (хэвтүүлж, хэвтүүлэх, хэвтүүлнэ) to make lie down; put s.o. in bed (11)
хэвээрээ as usual, unchanged (in the original form) (13)
хэд (эн) how much, how many (1); some, several (3)
хэддүүтээр which number; which on (in a given order) (2)
хэддэх (хэд дэх) which (day of the week) (5)
хэдийд when (8)
хэдтэй how old (4)
хэдүүл (зэ) how many (people) together; "with how many" (3)
хэдхэн only a few, a handful (6)
хэээ when (2)
хэээ at any time (8)
хэл- (Э2.4) (хэлж, хэлэх, хэлнэ) to speak, say, tell (8)
хэл (эн) tongue; language, speech (1)
хэл шинжлэл linguistics (14)
хэлний зүй (хэлзүй, хэл зүй) grammar (5)
хэлц expression, phrase (4)
хэлэлц- (Э 2.2) (хэлэлцэж, хэлэлцэх, хэлэлцэн) to discuss (14)
хэлээ гарга- to stick out one's tongue (11)
хэм (градус) degree (unit of measurement) (13)
хэмжүүл- (Г1) (хэмжүүлж, хэмжүүлэх, хэмжүүлнэ) to measure (11)
хэмжээ (н) measure, size (7); standard, extent (12)

хэн who (1)
хэн хэн who all (1)
хэний whose (1)
хэрвээ / хэрэв if (8)
хэртэг matter, affair (7)
хэртэгэ- (Э2.1) (хэртэглэж, хэртэгвэх, хэртэглэнэ) to use, apply (11)
хэртэгэл need; equipment; utensil (3)
хэртэгэл things needed; appliances, equipment (7)
хэртэгэй / хэртэгүй necessary, needed / not necessary, not needed (6)
хэртэгээ (н) need(s); necessity (12)
хасэг part, portion (12)
хэцүү difficulty, hard (2)
хямд cheap, inexpensive (7)
хятад Chinese (2)

Ц

цаана (G.) beyond, yonder, behind (on the other side than mine) (8)
цаас (ан) paper (3); tugrig (or any other currency; colloquial) (15)
цаасанд буулга- to copy photographs (12)
цааш (Abl.) farther, beyond, after (8)
цаг hour; time (5); watch; clock (7)
цаг агаар weather (13)
цагаан white (2)
цагаан будаа (н) rice (6)
цагаан хоол vegetarian meal (6)
цагдаа (г) policeman (15)
цагдаагийн газар the police (station) (15)
цагчин watchmaker (12)
цад- (Г4) (цадаж, цадах, цадна) to eat one's fill, satisfy one's hunger (6)
цай (н*) tea (5)
цамц (ан) shirt (7)
цана ski (10)
цангаг- (Э2.1) (цантаж, цангах, цангана) to be thirsty (6)
цас (ан) snow (13)
цахилгаан 1.a electricity (7)
цахилгаан 1.b lightning (13)
цахилгаан машин electric apparatus, appliance (12)
цахилгаан станц electric power station (15)
цахилгаан хэртэгэл electrical appliances (7)
цирк circus (9)
цол title, rank (10)
цоих (он) window (1)
цохиул- (Г1) (цохиулж, цохиулах, цохиулна) to let hit, beat (11)
цем all, everything (13)

цомоөр(өө) all, everybody (4)
цөөн few, little (10)
цөөхүү(ээ) few, in a little number (4)
цөс (өн) bile (11)
цөцгий (и) cream (6)
цүг (Soc.) together with, jointly (9)
цуглаан gathering, assembly (14)
цус (ан) blood (11)
цүү (и) vinegar (6)
цүүх (эн) bag, case (1)
цэвэр(хэн) clean, pure (1)
цэвэрлэгч cleaning person (6)
цэвэрлэгэ(н) cleaning (service) (12)
цэлмэг clear, bright, cloudless (13)
цэнтэлдэх хүрээлэн amusement park (10)
цэнхэр light blue, pale blue (11)
цэцэг flower (3)
цэцэрлэгт park, garden, flower garden; kindergarten (4)
цээж (ин) chest, breast (10)
цээжил- (Э2.4) (цээжилж, цээжлэх, цээжилнэ) to learn by heart (11)
цээжин бие chest, rib-cage (10)

Ч

ч emphatic or concessive pcl.: even, too; also (2)
чад- (Э2.2) (чадаж, чадах, чадна) to be able (7)
чана- (Э2.1) (чанаж, чанах, чанана) to boil (5)
чанар quality (7)
чанартай (high-)quality (7)
чануу equal age, same age (4)
чех Czech (2)
чи you (sg., informal) (1)
чиг (= ч) even, too, also (8)
чиг direction; straight (direction) (15)
чиглэ- (Э2.1) (чиглэж, чиглэх, чиглэнэ) to move toward, head toward; to resolve, decide (15)
чиглэл direction, orientation (15)
чиглэлийн такси taxi going along a specific route (15)
чигзэр(ээ) straight on (in one's own direction) (15)
чийдэн (г) lamp, light (1)
чимээгүй silent, noiseless (11)
чих (эн) car (10)
чихэр боов (он) sweetmeat (7)
чихэр sugar; sweet(meat), candy (6)
чүүлга ensemble (dance and music) (9)
чухам reality, actuality; exactly (before interrogatives) (12)

Ш

шаардлага demand, requirement (9)
шал (ан) floor (1)
шалга- (Э 2.1) (шалгаж, шаягах, шалгана) to examine (students) (14)
шалгалт examination (14)
шалгаруул- (Г1) (шалгаруулж, шалгарууллах, шалгаруулна) to examine, check, verify; select (10)
шалгуул- (Г1) (шалгуулж, шалгуулах, шалгуулна) to take an examination; undergo a (medical) check-up (11); to undergo an examination (a student) (14)
шанаа (и) cheek(s) (10)
шанс (ан) a musical instrument /with three strings) (9)
шар- (Э2.4) (шарж, шарах, шарна) to roast (6)
шар yellow (2)
шарла- (Э2.1) (шарлаж, шарлах, шарланы) to become yellow (13)
шарсан roasted (6)
шат (ан) stairs (7)
шат- (Э2.2) (шатаж, шатах, шатна) to burn, to be burned up (8)
шатар chess (10)
шашин religion (15)
шашны эд юм religious objects (15)
шиг like, similare to (9)
шил (эн) glass; bottle (12)
шилбэ (и) shin, shank (10)
шимэгд- (Э2.2) (шимэгдэж, шимэгдэх, шимэгдэнэ) to sublime (about snow) (13)
шингэл- (Э2.4) (шингэлж, шингэлэх, шингэлнэ) to rarefy, thin ou (hair) (12)
шинжлэл research, investigation (14)
шинжлэх ухаан science (8)
шинэ new (2)
шир (эн) hide, skin (of great cattle) (12)
ширхэг piece (8)
ширээ (и) table (1)
шифр shelf mark, label (8)
шохой chalk (1)
шөл (өн) soup (5)
шөнө night (8)
шувуу (и) bird, fowl (13)
шулун, шулуухан straight, direct (15)
шургуула (и) drawer (8)
шүудан (г) post office (7)
шүүлга- (Э2.4) (шүүлгаж, шүүлгах, шүүлгана) to cut short (hair) (12)
шүурга (и) storm, blizzard (13)
шүд (эн) tooth (11)

шүд ав- to extract a tooth (11)
шүд авхуул- to have a tooth extracted (11)
шүдний чигчлүүр toothpick (6)
шүдний эмч dentist (11)
шүт- (Э2.2) (шүтэж, шүтэх, шүтийн)
to worship, to believe in (15)
шүү (дээр) emphatic particle (4)
шүү- (Э 1) (шүүж, шүүх, шүүнэ)
to examine for a credit, to give a credit (14)
шүүтч judge; umpire, referee (10)
шүүтээс (и) wardrobe, chest of drawers (3)
шүүлгэ- (Э 2.1) (шүүлгэж, шүүлгэх,
шүүлгэнэ) to pass an examination for a
credit (14)
шүүлэгт credit (of University courses) (14)
шүүмжил- (Э 2.4) (шүүмжилж, шүүмжлэх,
шүүмжилнэ) to criticise, discuss, debate
(14)

Э

эв harmony, agreement, friendship (13)
эзвүй inconvenient, inappropriate (12)
эздэр- (Э2.4) (эздэрч*, эздэрх, эздэрнэ)
to break down, fall to pieces (12)
этнэс (и) row (9)
этч elder sister (4)
эд юм object(s), thing(s) (15)
эдгэр- (Э2.4) (эдгэрч*, эдгэрх, эдгэрнэ)
to recover from illness; heal up (11)
эдгээ- (Э1) (эдгээж, эдгээх, эдгээнэ)
to cure, heal (11)
эдийн засаг economy (14)
эзэл- (Э2.4) (эзэлж, эзэлх, эзэлнэ)
to occupy, take possession of (10)
эзэмши- (Э2.3) (эзэмшиж, эзэмших,
эзэмшина) to occupy, take possession of,
possess (15)
элс- (Э 2.5) (элсэж, элсэх, элсэнэ) to enrol,
enlist, join (14)
элсэлт admission, enrolement (14)
элсэлтийн шалгалт admission
examination (14)
элчин сайд ambassador (15)
элэг (эн) liver (11)
эм 1. woman; female (2)
эм 2. medicine (11)
эм уу- to take medicine (11)
эмгэнэлт жүжиг tragedy (9)
эмийн сан (т) pharmacy, dispensary (11)
эмийн санч pharmacist (11)
эмнэлэгт hospital; medical treatment;
medicine a science (11)
эмч physician, (medical) doctor (4)

эмчил- (Э2.4) (эмчилж, эмчилэх, эмчилнэ)
to cure, treat medically (11)
эмчилгээ (и) medical treatment (11)
эмчилүүл- (Г1) (эмчилүүпж, эмчилүүлэх,
эмчилүүнэ) to undergo treatment (by a
medical doctor, эмчэр) (11)
эмэг woman ancestor (4)
эмэгээж grandmother (4)
эмэгтэй woman, female (4)
эмэгтэйчүүд women (13)
энгийн simple, ordinary (2)
энд here (1)
энэ this (one) (1)
эр- (Э2.1) (эрж, эрэх, эрна) to seek, look
for; to beg, request; to inquire after s.o. (13)
эр man, male (2)
эрэг- (Э2.1) (эрэж, эргэх, эргэнэ) to turn,
revolve, move round (10); to turn or move
about (15)
эргэн тойрон (G.) all around (7)
эрдэм шинжлгээний scientific, research
(as attribute) (14)
эрт early (5); former, ancient (10)
эрүү (и) chin (10)
эрүүл health; healthy (10)
эрүүл (мэнд) health; healthy (11)
эрх 1. right, privilege; authority (14)
эрхбиш necessarily, inevitably, must (15)
эрхлэгч manager, director (8)
эрхтэн organ (of the body) (10)
эрхэмлэ- (Э2.1) (эрхэмлэж, эрхэмлэх,
эрхэмлэнэ) to esteem, consider important,
respect (15)
эрэг 1. shore, bank, coast (10)
эрэгтэй man, male (4)
эс бол (эсвэл) – эс бол (эсвэл) either-or
(14)
эсрэг (G.) against (11)
эх 1. mother (4)
эх (эн) 2. beginning; source; origin (14)
эх зохиол original writing, original
literature (14)
эхлээд first(ly) (6)
эхний initial (9)
эхнэр wife, consort (honor.) (4)
эхэл- (Э2.4) (эхэлж, эхлэх, эхэлнэ)
to begin, to start (5)
эцсийн буудал final, last stop; terminal (15)
эцэг father (2)
эцэгэх parents (4)
эцэс end, conclusion (15)
ээ emphasizing particle; cf. тийм (ээ) (1)
ээж mother (4)

Ю

юм something; thing (2)
юу уу / юмуу or (6)
юнгуй nothing (2)
юу (и) what (1)
юу юу what all (things) (1)
юу? interrogative particle (1)
юутай with what (2)
юу? interrogative particle (1)

Я

яа- (Э1) (яаж, яах, яана) to do how, to do what (interrogative verb) (3)
яагаад why (6)
яагаад гэвэл because (lit.: 'if you say why') (13)
яалга- (Э2.1) (яалгаж, яалтас, яалгана) to have s.th. done how (12)
яам (ан) ministry; office (e.g. элчин сайдын я. - embassy) (15)
яамай fine, good (exclamation expressing satisfaction) (13)
яар- (Э2.4) (яарч*, яарах, яарна) to hurry, hasten (8)
яаралтай hasty, urgent(ly) (11)
яа- (Э2.4) (яавж, явах, явна) to go (3)

яягаар on foot (14)
яяган on foot (14)
яяуул- (Г1) (яяуулж, яяуулах, яяуулна) to send, dispatch (7)
яяг exact(ly) (7)
яял- (Э2.4) (яялж, яялах, яялна) to conquer, defeat; win (9)
яялалт victory (9)
яялангуяа especially, particularly (8)
яялгаа (н) difference, distinction (11)
яялгаатай different (11)
яялтас telephone card (7)
яямаа (н) goat (6)
яямар what, what kind of, what a (2); how (asking about quality of action) (4)
яянижуур cigarette (7)
яяна kind, sort, type (3)
яяна бүр(ийн) diverse, all kinds of (3)
яяпон Japanese (2)
яяриа (н) conversation; talk (1)
яяриан жүжиг drama (9)
яярианы хэл (эн) spoken language (5)
яяршиг! trouble; stop it! enough! (14)
яярь- (яри-; Э2.4) (яярж, ярих, ярина) to speak, talk (2)
яяс (ан) bone (11)
яястан race, people (11)
яятга zither, harp (9)

НЭМЭЛТ ҮГ, ХОЛБОО ҮГ

Additional Words and Phrases

Гуравдугаар хичээл Third Lesson

Байр, орон сууц Flat, Apartment, House

ажил work

албан a. official work

үйлдвэрийн a. industrial work

хүнд a. difficult work

хөнгөн a. easy work

хар a. ordinary work

байр, орон сууц flat, apartment

хувийн б. private flat

улсын б. state flat

үнэтэй б. expensive flat

хямд б. cheap flat

тохилот б. comfortable flat

газар place

ажлын г. workplace

албан г. official building, office

сонини г. newspaper (editorial) office

удирдах г. managing office

тамгын г. administration, secretariat

цагдаагийн г. police station

засгийн г. government office

мөнгө солих г. exchange office

яихны г. brothel

ус water

түгээгүүрийн у. w. from the water supply system

крантын у. w. from the tap

звэврийн у. w. brought by a tanker

худгийн у. spring w.

бохир (муу) у. dirty water

амны у. drinking water

халбага spoon

цайн х. tea spoon

хоолны х. tablespoon

хувцас dress

дулаан х. warm dress

ажлын х. working clothes

ёсполын х. festive, formal garb

бохир х. dirty dress

хүүхэд child

эрэгтэй х. male child

эмэгтэй х. female child

сургуулийн х. school child

Дөрөвдүгээр хичээл Fourth Lesson

Гэр бүл The Family

ав-: to take, to receive; to buy (as an auxiliary this verb expresses the idea 'for one's own benefit')

1. бичиж (бичээд) a. to write down, transcribe, write for oneself

сурч a. to learn

мэдэж a. to learn (about something), to get an information

худалдаж a. to buy; to purchase

2. унаж a. to get a (nice) sleep, to get some sleep

хэлж a. to use an opportunity to say s.th. (for one's satisfaction); to give a piece of mind

хийж a. to do s.th. to one's satisfaction

3. хүлээн (хүлээж) a. to receive, to accept

4. мөнгө a. to obtain money

эхнэр / автай a. to get married

зураг a. to photograph, to take pictures

5. хумс a. to cut nails

үс a. to cut hair

авгай: married woman, aged woman; respectful form of addressing elders

1. манай a. my wife

танай a. your wife

2. настай a. elderly woman

3. уншигч a. respected readers (formal address)

ажил: work, job, occupation, employment

албан a. employment, work, official work

хар a. ordinary work

эр эмийн a. cohabitation, intercourse, coitus

судалгааны a. research work

бол-: to become, to be

1. **сайн б.** to be(come) good, improve; to be on friendly terms (also love)
муу б. to be(come) bad, worsen; to be on bad terms
эрүүл б. to recover, get well
алга б. to disappear
2. **оюутан б.** to become a student
lam б. to become a monk
наймаачин б. to become a merchant, businessman
3. **эхнэр б.** to become (married) woman, wife
нөхөр б. to become (married) man, husband
төр бүл б. to marry, to found a family
4. **саад б.** to prevent, hinder
алдаа б. to be a mistake
5. **өглөө б.** morning to come
орой б. evening to come
шөнө б. night to come
хүйтэн б. to turn cold
6. **дуртай б.** to do, accept willingly, gladly, to like
дургүй б. to dislike; be unwilling
найзтай б. to have (find) a friend (also: a lover)
7. **баяр б.** holiday, festival to come
амралт б. vacation to come

танцаараа:

- г. **бай-** to be alone
 - г. **сүү-** to sit alone
 - г. **баймаар байна** (He/she) wants to be alone.
- гар-**: to go out, to leave
1. **нар г.** for the Sun to rise
сар г. for the Moon to rise
ажил г. for work to appear (implication: for problems to appear); to have a work to do
кино г. for a film to appear
алдаа г. for a mistake to appear; to make mistakes
хүүхэд г. for a child to be born
цус г. to bleed
 2. **ажлаас г.** to quit work
эмзэлгээс г. to leave the hospital, to be released from the hospital
хотоос г. to leave the town
тамхинаас г. to stop smoking
архинаас г. to stop drinking (alcohol)
 3. **хөдөө г.** to move to the countryside
үуланд г. to climb on a mountain
 4. **гудамжаар г.** to cross a street

гүүрээр г. to cross the bridge

5. **байшин дээр г.** to climb on the roof of a house
ширээн дээр г. to climb on the table
- сургууль:**
бага с. elementary school
их с. university
дуинд с. secondary school
дээд с. higher school, institute, college
улсын с. state (run) school
хувийн с. private school
- үйт-**: to sleep
их у. to sleep much
сайн у. to sleep well
муу у. to sleep badly
нам у. to sleep soundly
3. **эцэг:** father
хадам э. father-in-law
хойт э. stepfather
4. **эх 1.:** mother
хадам э. mother-in-law
хойт э. stepmother

Тавдугаар хичээл

Ажлын өдөр

Fifth Lesson

The Working Day

амралт:

- зүны а. summer vacation
өвлийн а. winter vacation
үдийн а. break taken at noon
амралт(аа) ав- to take leave, to take (one's) vacation
амралтад яв- to leave for vacation
амралтын өдөр day of rest, holiday
амралтын газар vacation home

бүтэн:

6. жил the whole year, all the year round
6. сар the whole month
6. долоо хоног the whole week, all week
6. өдөр the whole day, all day
6. цаг a full hour

гар

- г. **барь-** (Э2.4) (барьж, барих, барина) to shake hands.
г. **хар-** (Э2.4) (харж, харах, харна) to look to another for one's needs; to be dependent upon another
г. **хүндрүүл-** to bribe (s.o.)
г. **найлга-** to reward s.b., compensate (by a small financial amount), to give a small present
г. **буу pistol**
г. **угас mobile phone, cellular phone**
г. **чийдэн (pocket) torch**

гармын үсэг signature

гармын үсэг зүр- to sign

дараа:

дараагийн өдөр the next day

дараагийн хичээл the next lesson, class

дараагийн хүн the next person

долоо хоног:

д. х.-ийн дундуур in the middle of the week

д. х.-ийн эцсээр in the end of the week

өнгөрсөн долоо хоногт last week

энэ долоо хоногт this week

ирэх (дараагийн) долоо хоногт next week

зав:

з. байхгүй to have no time, to be busy

жаахан з. гарна (there) will be a little time

би з. гаргана I will find time (for s.th.)

з. муутай байна to have little time; not much time

кино:

урал сайхны к. feature film

баримттай к. documentary film

инээдмийн к. comedy (film)

гэмт хэргийн к. criminal film

адал явдлын к. adventure film

хожим: later

хожим ирээрэй come later

хожимд- (ЭЗ.2.2) to be or come late

хичээлээс х. to be late for a lesson

Зургадугаар хичээл

Sixth Lesson

Хоол унд, гуанс,

Meals and Drinks,

ресторан

The Restaurant

айпар kumiss, fermented milk of mares

алим (coll. аи) apple

бичил долгион зуух microwave oven

бяслаг cheese (made of curds)

тийдаа soup with meat and noodles

гич (горчиц) mustard

тоймон noodles, vermicelli

зайдас (ан) sausage

зоотгийн газар buffet, snack bar

кечуп ketchup

махчин predators, carnivorous (animal;
ironically about man)

мохөөлдөс (өн) / зайдас icecream

самар nut

халуун ногоо (и) spices

хачир side dish

халуун сав vacuum bottle, thermos

хөлд- (Э2.1) (хөлдөж, хөлдөх, хөлдне) to

freeze, be frozen

хөлдүүх max frozen meat

хөргүүл / хөргөгч refrigerator

хушга (и) nut

чанамал, чанасан жимс jam or marmalade

шүүний чигчлүүр toothpick

шүүс (эн) juice

* * *

ам:

амны ус (= цэвэр ус) drinking water, pure water

амны тэмхи tobacco goods (for smoking)

ам цанга- to be thirsty

уулзын ам mountain pass, narrow mountain valley

мах:

ангийн м. venison

гахайн м. pork

загасны м. fish (meat)

малын м. meat of five types of domesticated animals, viz. beef, mutton, hoarse meat, goat's meat, camel meat (not pork, chicken etc.)

үхрийн м. beef

хонинь м. mutton, lamb

ямааны м. goat's meat

адууны м. hoarse-meat

тэмээний м. camel meat

шуувууни м. meat of poultry (in Mongolia only chicken) and also wild birds.

таксианы м. chicken (meat)

тарган м. fat meat

хар м. lean meat

татсан м. minced meat

шарсан м. fried meat

үтсан м. smoked meat

чанасан м. boiled meat

жигнэсэн м. stewed meat

менто:

менге гүйвуул- to transfer money from account to account

менге бутгал- (задал-) to change money

менгений ханш exchange rate

ногго:

байцаа cabbage

лууван carrot

өргөст хэмх (= огурцы) cucumber

сармис garlic

сонгино onion

улаан пооль tomato

хятад байцаа Chinese cabbage

цагаан лууван white radish

чинжүү pepper

оилго-:	Долдугаар хичээл Дэлтүүр, шуудан	
сайн (бүрэн) о. to understand well (fully)	Seventh Lesson	
муу (дутуу) о. to understand badly (insufficiently)	Shops, The Post Office	
өөр(өө):		
1. чи өөрөө you yourself	банзал (юбка [jü:p'k]) skirt; (special historical usage: short skirt of lama's dress)	
Өөрөө мэд! Do as you see fit!	бүс (эн) belt	
2. Өөрөө хэзээ ирсэн бэ? When have you come?	бээлий mittens	
Өөрөө намайг таних уу? Do you know me?	гуттын тос (он) shoe polish	
Өөрийн чинь нэр хэн бэ? What is your name?	наймаа (н) business, commerce, profiteering, black market (pejorative)	
Өөрт чинь монгө байна уу? Do you have money?	нүүрийн тос (он) face cream	
Өөрийн чинь би мэднэ. I know you.	оймс (он) sock, stocking	
Өөрөөс чинь юм асууж болох уу? Can I ask you something?	өмд (он) trousers	
пиво:	саван (г) soap	
гоожуурын п. beer on tap	сам comb	
согтуургүй (= градусгүй) п. alcohol-free beer	сүрчиг, сүрчлэг (үнэртэй ус) perfume	
лаазтай п. beer in a can	тавидга (н) furniture	
шилтэй п. bottled beer	товч (ин) button	
тос:	тоглоом toy(s)	
ургамлын т. vegetable oil	тооцоолуур (компьютер) computer	
наран цэцгийн т. sunflower oil	темпен (г) basin for washing	
шар т. melted butter	түлхүүр key	
хөшиглө- (Э2.1) (хөшиглэж, хөшиглөх, хөшиглөнө) to mince, chop up into small pieces	утсад- (Э2.2) (утасдаж, утасдах, утсадна to telephone	
хах х. to mince meat	утасны карт, сийм карт (ялтас) telephone card	
ногоо х. to mince vegetable(s)	үстэй дээл fur coat	
цагаан будаа rice	үстэй малгай fur cap	
будаа агаша- to boil rice (and let it thicken)	хивс (эн) carpet, rug	
агашаасан будаа boiled rice	худалдаа (н) trade, business, commerce	
чихэр:	хулхи (expressive) fake, false; swindle, low quality	
элсэн ч. granulated sugar	хуурамч deceitful, false, fake	
гаатай ч. candied ginger	хүзүүний ороолт (он) wrapper, comforter	
зеөлөн ч. soft sweet (jelly, chocolate etc.)	цахилгаан мэдээ telegram	
хатуу ч. boiled sweet	шүдний оо (н) tooth paste	
шөл:	шүдний сойз (он) tooth brush	
хар ш. bouillon (from mutton, including fifty percent mutton and fifty percent soup)	* * *	
банштай ш. soup with meat dumplings	гудамж:	
будаатай ш. soup with rice and meat	өргөн т. broad street	
ногоотой ш. vegetable soup	нарийн т. narrow street	
тахианы ш. chicken soup	явлан т. pedestrian precinct	
гудамж:	гутал:	
өргөн т. broad street	урт түрийтэй т. high boots	
нарийн т. narrow street	монгол т. Mongolian boots	
явлан т. pedestrian precinct	эстий т. felt boots	
гутал:	гутал засвар shoe repairs	
түүхийн д. historical monument, findings	дурсгал:	
байгалийн д. natural monument	түүхийн д. historical monument, findings	
дурсгал болго- to give as a souvenir (colloquial); to the memory of (written style)	байгалийн д. natural monument	
дээр:	дурсгал болго- to give as a souvenir (colloquial); to the memory of (written style)	
зах д. in the market, at the market place	дээр д. above	

найр д. at the feast, celebration
 пивон д. when sitting and drinking beer
 оройн хоолон д. during supper
 хурал д. at the meeting
 дэкан д. at the dean's office)
 дарга д. at the manager's office)
 зам д. on the journey
 эгчин д. at the ambassador's office, place),
 at the embassy
зам:
 явган з. sidewalk
 дөрвөн з. crossroads
 засмал з. paved road, pavement
захидал:
 энгийн з. ordinary letter
 баталгаатай з. registered letter
кило:
 хагас к. half a kilo
 кило хагас a kilo and a half
мэдээ:
 сайн м. good news
 муу м. bad news
 сүүлийн үеийн м. news (on TV; lit. recent news)
наймаа:
 наймаа хий- to make business (pejorative)
 наймаачин peddler, speculator, profiteer
 наймаал- to do business, barter
 (pejorative)
тамхи:
 дунсэн т. pipe tobacco
 хамрын т. snuff
үнэ:
 бөөний ү. wholesale price
 ондор ү. high price
 хямд ү. low price
хаяг:
 тэрийн х. residential address, home address
 албан х. official address
худалдаа:
 худалдаачин businessman, trader, merchant
 худалдаа хий- to engage in business, in trade
 худалдааны пүүс business firm
 хулхи (expressive) fake, false; swindle; artificial, imitation
 хулхи бараа low quality, bad goods
 хулхи архи spurious vodka (not original)
 хулхи доллар false dollar
хуурамч:
 хуурамч шошго false tally, label
 хуурамч бараа imitated (not original) goods

хуурамч доллар false dollar, forged dollar
цамц:
 ноосон ц. wollen shirt
 ноолуур ц. shirt from cashmere
шат:
 цахилгаан ш. elevator
 ургтал ш. escalator
шуудан:
 цахим ш., и-мээл electronic mail, e-mail
явуул- (Г1)
 захия я. to send a letter
 цахилгаан (мэдээ) я. to send a telegram
 илгээлт я. to send a packet
 ил захидал я. to send a postcard
 мэндчилгээ я. to send greetings
 ачаа я. to send cargo

Ниймдугаар хичээл Номын сан, музей үзэсгэлэн	Eighth Lesson Library, Museum, Exhibition

боть volume
гарчиг (каталог) catalogue
дараалал sequence, order
ном зохиол literature, literary creation
сан хөмрөг treasury
соёл culture
сонгодог classical
судар sutras, book, religious book
тамга seal, stamp
тамга дар- (Э2.4) (дарж, дарах, дарна) to stamp
техник technology
тодорхой clear, specific, concrete
үгсаатны зүй ethnology
улирал season; quarter of the year
үзмэр exhibit
харамсалтай regrettable, deplorable
шат- (Э2.2) (шатаж, шатах, шатна) to catch fire, burn
шинжилж ухааны ном зохиол scientific publications
шошго (карт) card

* * *

авьяас:
 хөгжмийн а. talent for music
 зургийн а. talent for painting
 урлагийн а. talent for art
авьяастай хүн talented man
ард:
 ардын дуу folk song
 ардын аман зохиол oral literature, folklore

- бичмэл:** manuscript; handwritten
 б. үсэг handwritten letter (character)
 б. ном manuscript (book)
 гар б. manuscript; handwritten
- бусад:**
 ўнээс б. ном other books besides this (these)
 надаас б. хүн other people besides me
 бусдаас сонссон ут news heard from others
- тадаад:**
 г. хэл foreign language
 г. оюутан foreign student
 г. харилцаа international relations
 гадаадад яв- to go abroad
 гадаадаас ир- to return from abroad
 гадаадынхан foreigners
- тани:**
 г. иэт удаа rarely, irregularly
 г. иэт хүн, г. хоёр хүн only a few, a handful of people, insufficient number of people
 г. бие хүн a single person
 танцаар алмдар-, бай- to live alone
 танцаараа суу- to sit alone; to live, stay alone
 танцаараа яв- to go alone
- каталог**
 үсэг дараалмын к. alphabetical catalogue
 системчилсэн к. systematic catalogue
- ордон:**
 хааны о. king's palace
 застийн тазрын о. government building
 хүүхдийн о. place of children
 соёлын о. palace of culture
- тасалбар:** coupon, receipt
 автобусны т. bus ticket
 троллейбусны т. trolleybus ticket
- хугацаа:**
 үнэмлэхийн х. validity period of a card, licence
 визийн х. visa validity period
 урт (удаан) хугацаагаар for a long period of time
 богино (түр) хугацаагаар for a short period of time
 х. сунгуул- to prolong a term
- цааш:**
 ўнээс ц. after this, from here on (space or time)
 эндээс ц. from here onwards
 маргаашаас ц. from tomorrow onwards
 жаахан цаашаа бол move (on) a bit
 Цаашаа бай! Get away from here!
 Цааш нь! Continue! Move on!
- цаашилбал** in addition to (that)
эдийн засаг economy
зах зээлийн (захмын) э.э. market
экономуу
эр- (Эз.4) (эрж, эрэх, эрнэ) to look for, seek; search
Би монгол хэлний толь эрж явна. I am looking for a Mongolian dictionary.
Би... эрж байна. I am looking for ...
- Есдүгээр хичээл** Ninth Lesson
Үзэр Theater, Cinema
- амьтан:**
 зэрлэг а. wild animal
 тэжээвэр а. domestic animal
 усмын а. water animal
аялтуу:
 дууны а. melody of a song
 уяангат а. lyrical melody
 нутгийн а. dialect
 халх а. Khaikha dialect
 аялгуутай ярь- to speak with an accent
- бүр 1:**
 хүн б. every man, everybody
 одор б. daily, every day
 яяз бүрийн diverse, of all kinds, all kinds of
бүр 2 [бүүр] (= маш): very, fully, completely
бүр сайн perfect
бүр том very big
бүр эрт very early
бүр гой very beautiful
- дуу:**
 ардын д. folk song
 зохиолын д. composed son
 уртын д. 'long song' (traditional drawing song)
 богино д. 'short song' (popular song)
 уяангат д. lyrical song
- дуурь**
 үндэсний д. national opera
 сонгодог д. classical opera
 дуурь тавь- to play an opera
дүр character (in drama etc.)
 гол дүр leading role, main character
Гол дүрд хэн тоглосон (гарсан) бэ?
 Who played the leading role?
- кино:**
 уран сайхны к. feature film
 олон ангит к. a film in many parts
 цуврал к. serial film
 инээдмийн к. film comedy
 адал явдлын к. adventure film

а́ймшигтийн к. horror	дэвжээ (н) mat (for wrestling)
зурмал к. cartoon film	дэлхийн тэмцээн world competition
жүжигчин:	өргө- (Э2.1) (өргөж, өргөх, өргөнө) to lift, weight-lift
ардын ж. national artist (actor, actress)	сүм arrow; bullet
гавьяат ж. distinguished artist (actor, actress)	сур харва- (Э2.1) (харваж, харвах, харвана) to shoot at heaped up leather thongs with an arrow
заавал:	сэл- (Э2.4) (сэлж, сэлэх, сэлнэ) to swing
з. ирээрэй do come, make sure to come	төвч (товчхон) brief (ly), short
з. бичээрэй do write, make sure to write	түлх- (Э2.2) (түлхэж, түлхэх, түлхэнэ) to push, impel
з. ирнэ (he, she, etc.) will certainly come, is sure to come	уралд- (Э2.2) (уралдаж, уралдах, уралдана) to race, compete
з. хэлнэ (he, she, etc.) will certainly say, is sure to say	харваач archer
тайз (ан)	хичээллэ- (Э2.1) (хичээллэж, хичээллэх, хичээллэнэ) to go in for (a sport)
тайзанд гар- to appear on the screen	хөзөр playing card, trump
удаа:	хүндийн өргөлт weight-lifting
иэг у. once	цом сур (in sport)
олон у. many times	цохь- (Э2.3) (кохиж, цохих, цохино) to play (table tennis)
эхний у. the first time	шатар нүү- (Э1); тавь- (Э2.4) (нүүж, нүүх, нүүнэ); (тавьж, тавих, тавина) to play chess
эцсийн . the last time	шид- (Э2.2) (шидэж, шидэх, шиднэ) to throw, hurl
эзэг у. this time	***
удаа дараа repeatedly, time and again	аврага:
уе:	дэлхийн а. world champion
онгөрсөн у. last time	улсын а. champion of the state
одоо у. the present (time)	лигийн а. champion of the league
шинэ у. the modern times	дархан а. a wrestler's title ('master champion')
цаг у. time, period	амжилт:
хөгжим:	а. үзүүл- (a. гарга-) to be a success; to achieve a success
сонгодог х. classical music	а. ол- to be a success
симфони найрал х. symphonical music	байр:
ардын х. folk music	тэргүүн б. the first place
үлээвэр х. brass-band music	эцсийн б. the last place
цахилгаан х. electronic music	шагналт б. place with a prize
рок х. rock music	бие:
жаз х. jazz music	бүх б. the whole body
ирье:	биений юм menstruation
төвч я. to speak briefly	биенд сайн healthy
удаан я. to speak slowly	бөх:
тургэн я. to speak quickly	үндэсний б. national wrestling
буруу я. to speak in a wrong manner	чөлөөт б. free wrestling
зөв я. to speak correctly	сумо б. sumo wrestling
чангя я. to speak aloud	Бөхийн өргөө Wrestlers' Palace
аяархан я. to speak slowly, quietly	бүлччин:
Аравдугаар хичээл Tenth Lesson	гарын б. muscle(s) of the hand
Бисийн тамир, спорт Sports	хөлийн б. muscle(s) of the leg
бария (н) finishing line, goal (in a race)	
бассейн swimming pool	
баяр хүргэ- (Э2.1) (хүргэж, хүргэх, хүргэнэ) to congratulate	
дав- (Э2.4) (давж, давах, давна) to conquer, win	
тараа (н) initial speed (of a horse)	

барилдаан wrestling match
 самбо б. sambo wrestling
 жүдо б. judo wrestling
машин:
 сүүдэлтийн м. personal car
 ачааны м. lottery
 сахалын м. electric shaver, safety razor
 үсний м. hair clippers
 сууний м. centrifuge (for milk)
 ѿёдлын м. sewing machine
 махны м. meat mincer
медаль:
 алтан м. golden medal
 мөнгөн м. silver medal
 хүрэл м. bronze medal
наадам:
 бөх барилдах wrestling
 морь уралдах horse race
 сур харвах shooting at a target with an arrow
 нум сум харвах shooting with bow and arrow
 их наадам great games (festival)
 Олимп (их наадам) Olympic Games
спорт:
 өвлийн с. winter sport
 зуны с. summer sport
 үндэсний с. national sport
 морин с. riding sport
 усан с. water sport
 галзуу с. crazy sport
 спортын төв sports centre
 Спортын төв ордон Central Palace of Sport
 спортын талбай sports ground
 спортын нийтэмзгээ sports association
 спорт оролдох = спортоор хичээллэх to go in for sports
сур:
 үндэсний с. national archery
 байт с. European archery
тэмцээн:
 хөл бөмбөгийн т. football match
 боксын т. boxing match
 шатрын т. chess tournament
 даамны т. draughts tournament
уралдаан:
 морини у. horse race
 дугуйн у. cycle race
 машины у. motor race
 мотоциклийн у. motorcycle race
 100 метрийн у. 100 m race
харайлт:
 уртын х. long jump
 ондорийн х. high jump

Арван изгдүүлээр х. Eleventh Lesson
 Эмийэлэг, эмийн сан Hospital, Pharmacy
амарж- (Э2.3) (амаржих, амаржиж,
 амаржина) to give birth to
амаржих (төрөх) газар maternity ward
араа (н) molar (tooth)
асрагч one who takes care; auxiliary nurse
 bringing food etc.
баас (ан) excrement
боелж- (Э2.3) (боелжиж, боелжих,
 боелжина) to vomit
боелжис (өн) vomiting, vomit
бэлэг эрхтэн sexual organ
гоо сайхны эмчилгээ cosmetic cure
дотор муухай бол- to feel uneasy, unwell,
 to be sick
дотрын өвчин internal disease
дотрын тасаг ward of internal diseases
жирэмсэн pregnant
жирэмний амралт (ан) maternity leave
мууд- (Г4) (муудаж, муудах, муудна) to
 worsen, deteriorate
мээм (эн) breast, feeding breast (children's
 and family word)
сайжир- (Э2.4) (сайжирч*, сайжирах,
 сайжирна) to improve
соёо (н) fang, tusk
судас blood vessel; vein, artery; pulse
судас барь- (Э2.4) (барьж, барих, барина)
 to take the pulse (also in traditional
 medicine)
толгой эргэ- (Э2.1) (эргэж, эргэх, эргэнэ)
 the head spins
уна- 1. (Э2.1) (унаж, унах, унана) to fall,
 fall down
хавд- (Г4) (хавдаж, хавдах, хавдана) to
 swell, puff up
хавдар swelling
хатиг boil, abscess
хий оть- (Э2.4) (огъж, огих, огино) to
 belch
хөл хугар- (Э2.4) (хугарч*, хугарах,
 хугарна) to break the leg
шарх wound, injury
шинжилтээ (н) research, investigation, test
шинжилтээ хийлгэг- (Э2.1) (хийлгэж,
 хийлгэх, хийлгэнэ) to have a test done
шинжилүүл- (Г1) (шинжилүүлж,
 шинжилүүлэх, шинжилүүлнэ) to have
 examined, inspected
шээс (эн) urine
эм(ээ) байнга үү- to take medicine
 permanently

* * *

авхуул-:

рентген зураг а. to have an X-ray (taken)
шүд а. to have a tooth out
цус а. to have a blood specimen taken

арыс:

а. өнгөний өвчин skin and venereal diseases
бүт- (Э2.2) (бүтэж, бүтэх, бүтнэ) to be formed or fulfilled; to materialise
ажил б. for work to be completed, achieved

ажил бүтэхгүй бай- for work not to be completed, achieved

бүх юм б. for everything to be accomplished, (successfully) done

cf. Миний ажил бүтэхгүй байна. My work does not finish (not completely my responsibility).

бүтээ- (Э1) (бүтээж, бүтээх, бүтээнэ) to make, produce, accomplish, carry out
ажил(аа) б. to completed, finish (one's) work

ажил(аа) бүтэхгүй бай- not to completed, finish (one's) work

бүх юм(аа) б. for everything to be accomplished, (successfully) done

cf. Би ажил(аа) бүтэхгүй байна. I do not finish my work (I am unable to, it is my responsibility).

тэдэс:

нарийн г. small intestine

бүдүүн г. (written language) = (in colloquial: хошигног, хошиног) large intestine

г. өвд- for the stomach /belly to ache

г. дүүр- for the stomach /belly to be full

г. цанхай- for the stomach to be full

г. суулга- (Э2.1) (суултаж, суулгах, суулгана) to have diarrhoea

г. гүйлгээ- (Э2.1) (гүйлгэж, гүйлгэх, гүйлгэнэ) to have diarrhoea

даатгал: insurance

эрүүл мэндийн д. health insurance

дараалт:

үснүү д. blood pressure

дээд д. high pressure

доод д. low pressure

дарамт: pressure; load, burden

сэтгэлийн д. mental pressure

дарамтад ор- to come under pressure

олгой:

мухар о. appendix (i.e. intestine)

өвд-:

хаттаж о. to have a sharp (piercing) pain

чинэрч о. to have a dull pain

их о. to have a great pain

өвчин:

өвчин хүр- (Г2) (хүрч, хүрэх, хүрнэ) to fall ill

өвчин тус- (Г3) (тусч, тусаж**, тусах, тусна) to fall ill

өвчин тусах үед during illness, at the time of illness

хүнд өвчин serious illness

хонгөн өвчин slight illness

өвчтэй:

ө. хүн а) an ill person; b) a crazy person
ө. юм / амьтан a crazy person (slightly derogative, coll.)

уна-:

шүд у. for the tooth to fall out

үс у. for hair to fall out

торч у. to stumble and fall

сэтгэлээр у. to be depressed

ухаан алдаж у. to go off in a faint, to swoon

ухаан:

ухаан алд- (Э2.2) (алдаж, алдах, алдана) to faint, swoon

ухаан ор- (Э2.4) (орж, орох, орно) to become conscious

мэдээгүй бол- (Г1) (болж, болох, болно) to be unconscious

үс:

шар ү. fuzz, fine hair on body

өтгөн ү. thick hair

шингэн ү. sparse hair

хараа:

харааны шил (pair of) glasses

холмын харааны шил glasses for farsighted

ойрлын харааны шил glasses for near-sighted

шил зүү- (Э1) (зүүж, зүүх, зүүнэ) to wear glasses

харуул- (Г1) (харуулж, харуулах, харуулна) get examined, tested (to show, demonstrate);

тэрэлд х. to have an X-ray (taken)

эход х. to have an ultrasound scan

хүр-:

ханиад х. to catch cold

өвчин х. to become ill

нойр х. to be sleepy

залхуу х. to become lazy, i.e. to be unwilling, to dislike to do s.th. (with D.-L., or Abl.)

дур х. to desire, cover

дургүй х. to dislike, become annoyed

хэвт- (Э2.2): (хэвтэж, хэвтэх, хэвтэнэ) to lie down, lie upon

гэдэргээ (харж) x, to lie on one's back
 түрүүлгээ (харж) x, to lie on one's belly
 хажуулдаж / хажуугаараа (харж) x, to lie on one's side
 зүүн хажуугаараа (харж) x, to lie on one's left side
 баруун хажуугаараа (харж) x, to lie on one's right side
шинжлүүл- (Г1):
 шээсээш: to have urine tested
 баасаа ш: to have excrement tested
 цусаа ш: to have blood tested
шуд:
 түдэн ш: front teeth
 дээд ш: upper teeth
 доод ш: lower teeth
 хорхойтой ш: decayed tooth
 ломботой ш: filled tooth
 хиймэл ш: artificial teeth
 шүдний паалан enamel (of teeth)
эмнэлэг:
 европ э: European medicine
 ардын э: folk medicine
 хувийн э: private hospital
 улсын э: state hospital
 эмнэлэгт хэвт- (Э2.2) (хэвтэж, хэвтэх, хэвтэнэ) to lie in the hospital
 эмнэлгээс гар- (Г2) (гарч, гарах, гарна) to leave the hospital
 эргэлт оруул- (Г1) (оруулж, оруулах, оруулна) to let visitors in
эмчилгээ:
 амбулаторийн э: outpatient treatment
 бария заслын э: massage treatment
 физик э: treatment by instruments
 төлбөрт э: treatment for payment
 ядаргаа (и)
 биеийн я: bodily exhaustion, fatigue
 мэдрэлийн я: mental exhaustion, fatigue (a certain mental condition)

Арван хоёрдугаар х: Twelfth Lesson
 Үйлчилгээ Services

бөгж finger ring (coll.)
 бутуйч bracelet
 бүс (эн) belt; (zone)
 бэлзэг finger ring (folklore, written)
 бээлийн mittens
 дархан artisan
 дээл the traditional Mongolian coat
 зайд battery
 монгол гутал Mongolian boots
 мужаан carpenter

сүрчигt perfume
 улаан гарэл red light (in photography; in the street, etc.)
 халаас pocket (written)
 халаас сүйл- to pickpocket
 хожим later; future
 зэмэг earring

* * *

гутал:

гутал загнуул- (Г1) (загнуулж, загнуулах, загнуулина) to have shoes soled
 гутал тосол- (Э2.4) (тосолж, тослох, тосолно) to polish shoes
 гутал арч- (Э2.3) (арчиж, арчих, арчина) to clean shoes

зай:

хуруун з: small narrow battery (finger-size)
 з. дус- for a battery to become flat
 з. соль- to replace a battery
 з. цэнэглүүл- to connect a battery to the mains (in order to recharge it)

зах:

хүчиний з: food market
 барааны з: market of goods
 хар з: black market

зурат:

зургийн цаас photographic paper
 зургийн хор photographic chemicals (technical, now obsolete)
 иэглүгээр хор developer (technical, now obsolete)

хоёрдугаар хор fixing bath (technical, now obsolete)

кармаа (и):

кармаа ух- to pickpocket
 кармааны хулгайч pickpocket

саад:

жаахан с: a little difficulty, obstacle
 бөөн с: great difficulty, obstacle (coll., expressing dislike)
 саадгүй without difficulty

товч 1.:

асаах т: switch (for turning off)
 унтраах т: switch (for turning on)
 т. дар- to press the button

товч 2.:

т. мэдээ news in brief
 т. захиа a brief letter
 т. толь pocket dictionary
 т. агуулга brief contents
 т. ярь- to speak briefly
 т. тайлбарла- to explain briefly

тос:

тарын т: hand cream

арсыны т. skin lotion
 нарны т. suntan cream, oil
 шумуулын т. cream protecting against gnats, mosquitoes
 моторын т. engine oil
 тусгүй: worthless, useless
 т. хүн not a very good man, unfriendly
 т. машин useless car
 т. юм бол- to become (something) unnecessary, useless
 тэргүүнд хэлээд т. it is useless to tell him
хагар- (Э2.4) (хагарч*, хагарах, хагарна) to break, fall to pieces:
 шил х. for a glass, bottle to break
 аяга х. for a cup to break
 хурууны арьс х. for skin to chap
 мод х. for a tree to break (a part of it)
хугар- (Э2.4) (хугарч*, хугарах, хугарна) for long objects to break (in two pieces)
мод х. for a tree to break
 хутга х. for a knife to break
 ис х. for a bone to break
цаг:
 ханын цаг wall(-mounted) clock
 сэрүүлэгтэй цаг alarm clock
 бугуйн цаг wrist watch
 цаг түрүүл- (Г1) (түрүүлж, түрүүлэх, түрүүлнэ) to be fast (watch, clock)
 цаг хожимд- (Э2.2) (хожимдож, хожимдох, хожимдоно) to be slow (watch, clock)
 цаг хоцор- (Э2.4) (хоцорч*, хоцорох, хоцорно) to be slow (watch, clock)
 цаг зөв яв- (Э2.4) to be exact (watch, clock)
 цаг 5 минут(аар) түрүүлж байна the watch is five minutes fast
эвдэр-
 машин э. for a car to break down
 харилцаа э. for relations to break down
 хаалга э. for a door to break down

Арван туравдугаар х. Thirteenth Lesson
Дөрвөн улирал The Four Seasons

баруун right(hand side), western
 бүрхэг overcast, gloomy
 ган (г) drought
 ган бол- for a drought to start, to prevail
 дулаавтар slightly warm
 ес nine; traditional division of wintertime into nine nines (есөн ес) starting from the winter solstice – the middle three (4-6) are supposed to be the coldest

зүд severe winter weather
 зүд бол- for severe winter weather to start, to prevail
 зүт direction; cardinal point
 зүүн left(hand side); east, eastern
 мондэр hail
өмнө (G.) before, in front of; ago; south, southern
өнтэй өвөл a good (mild) winter
 тундас precipitation
 үүр амьсгал climate
 хөрс (өн) topsoil, soil, earth
 хөрсөн дээр on the surface of the earth
 хур тундас precipitation
 хяруу hoarfrost
 цочир хүйтэр- to turn cold suddenly
 шүүдэр dew
 эрс тэс rough, severe (weather)
эх газрын continental

* * *

ааш:
 ааштай (mainly) bad-tempered
 сайхан а. good-tempered; friendly, kind
 муухай а. bad-tempered; unfriendly, ill-mannered
 олон а. whimsical, capricious
 хөөрхөн а. having a nice, pleasant character
 аж ахуй economy
 хөдөө а. agriculture
 бэлчээрийн мал а. agriculture base on pasture
 компанийн а. company's economy
айлтга- (Э2.1) to speak respectfully
 амрыг айлтга- to greet
 мэнд айлтга- to greet
амралт:
 эзлэжийн а. regular (legal) leave
 жирэмсний а. maternity leave
бороо (н):
 аадар бороо (н) downpour, thunderstorm
 шиврээ бороо (н) drizzling (rain), drizzle
 ширүүн бороо (н) shower, downpour
 дуу цахилгаантай бороо (н) rain with thunder and lightning
 түр зуурын бороо (н) short rain
 зүй бороо (н) gentle and continuous rain (of several days)

дундаж:
 д. хэмжээ average size
 д. тоо average number
 дунджаар on average

иутаг:
 төрсөн н. native place, country
 манай н. our country (of origin)

н. иэгтэн s.b. coming from the same country (more official style)	нам party (political)
нүүтийн хүн (fellow) countryman (friendly, colloquial expression)	нибо accountant
төвийн нутаг central part of Mongolian	нягтлан (бодогч) accountant
баруун зүйтийн нутаг western part of Mongolia	оройн сургууль evening school
зүүн зүйтийн нутаг eastern part of Mongolia	санал шүүмжлэл criticism
өмнө зүйтийн нутаг southern part of Mongolia	санхүү finance; financial
хойт зүйтийн нутаг northern part of Mongolia	туслах багш assistant (teacher)
салхи (и):	хороо (и) committee; enclosure, fence
зөөлөн салхи (и) mild wind	шүүмжлэл criticism, critical review; commentary
ширүүн салхи (и) sever, harsh wind	ям (ян) ministry; bureau
хүй салхи (и) whirlwind	***
сүүл end, finale; tail	дэд:
сүүлийн үед recently, in recent times	д. профессор associate professor (reader, docent)
сүүлийн үеийн мэдээ recent news, latest news	д. доктор (доктор) = дэд эрдэмтэн (PhD.)
сүүлээр больё (let's make, do it) later, in the end	д. эрдэмтэн Candidate of Sciences (CSc. = PhD.)
сүүлд хэлье let me say (it) later, in the end	захирал:
сүүлд(ээ) in conclusion; ultimately; later;	сургуулийн з. director of a school
хичээлийн сүүлд / сүүлээр at the end of the lesson; after the lesson(s)	коллежийн з. president of a college
үүл (эн) cloud	компанийн з./дарга/эрхлэгч director / manager of a company
солигдмал үүлтэй cloudy with bright intervals	дэд/орлогч з. deputy director, vice-rector, vice-president
үүлш- (Э2.3) (үүлшиж, үүлших, үүлшинэ) to become overcast	ерөнхий з. general manager, director
шуурга (и):	сургалт:
шороон шуурга (и) sandstorm	гүнзгийрүүлсэн с. extended study, advanced teaching
цасан шуурга (и) snowstorm, blizzard	с.-ын төлөвлөгөө teaching programme, syllabus
Арван дөрөвдүгээр х. Fourteenth Lesson Сургууль School and Education	хичээл:
ахлах багш senior assistant	х.-ийн хуваарь time table (of lessons).
Шинжлэх ухаан боловсролын яам	х.-ийн тэмдэглэл notes from a lecture
Ministry of Science and Education	сонтон суралцах х. facultative lectures / lessons
тадаад харилцаа (и) international relations	х. тасар- for lessons to be interrupted (objective reasons)
тадаад харилцааны хэлтэс Department of international relations	х. тасал- to fail to attend a lesson (a student)
гишүүн member (of an association, sentence etc.)	х. заа- to teach a lesson
дэд second, deputy, vice-	х. заалга- to attend a lesson, to be taught a lesson
дэд захирал vice-rector; vice-director	эрх 1.: right, privilege; authority
дэд эрдэмтэн Candidate of Science (= PhD.)	хүний з. human rights
захирал director, rector, president (of a University)	бүрэн з. full right (to s.th., or to do s.th.)
илтгэгч speaker (reading a paper)	бүрэн эрхтэй plenipotentiary (ambassador)
	хүүхдийн з. children's rights
	сурх з. right to learn/study
	эрх чөлөө freedom
	эрх мэдээ rights; power, authority
	эрх 2: willful, capricious, stubborn; spoiled

э. хүүхэд capricious child
эрхэлж. (Эрхэлж, эрхлэх, эрхэлнэ)
to manage, direct, be in charge of
ажил э., to be in charge of a work
хувийн аж ахуй э. to do or direct one's
own business
эрхэлж-2. (Эрхэлж, эрхлэх, эрхэлнэ)
for children to display affection towards
their parents; for children to play
хүүхэд ээждээ э. to hug and kiss (child
with the mother)
эрхлэгч:
сургалтын / хичээлийн э. teacher
responsible for the teaching programme
(secondary school); at the University level
roughly corresponding to the post of
vice-dean in charge of the programme of
studies
номын сангийн э. director of a library
тэнхмийн э. director of a department
(University)
тадаад хариулцааны хэлтсийн э. director
of the foreign relations department
(University)
сонини э. chief editor (of a newspaper)

Арван тавдугаар х.
Улаанбаатар хот

Fifteenth Lesson
The City of Ulaanbaatar

зөвлөл council; (formerly also the Soviet)
сэргийлэгч policeman (obsolete)
үйлдвэрчин worker, labourer (obsolete)
үйлдвэрчний эвлэл trade union

* * *

ач-: to load a vehicle or animal
ачаа / юмаа a. to put a load on
машинд a. to put (a load) on a car, lorry
бичил: 'micro-' 'mini'
б. хороолол micro-district (in town)
б. дэлгүүр small food shop
буу-:
машинаас б. to get off from a car
төв шуудан дээр б. to get down at the
General Post Office
(айл, гэр) ууланд / голд б. for (a family,
yurt) to settle on the hill / at the river
мөнгөний ханш б. for the rate of
exchange to fall

бууж өг- to give up (in war, sports etc.)
буулга-: to disload
(машинаас) ачаа б. to disload things from
a car
(албан газрыг) татан б. to close down
(an office)

далай:
Номхон д. the Pacific Ocean
Энэтхэгийн д. the Indian Ocean
Хойт мөсөн д. the Arctic Ocean
Хөвсгөл д. the Lake Khöbsgöl
Далай лам the Dalai Lama

газар:
удирдах г. managing centre
үйлдвэрийн г. place of production
мөнте солих г. exchange office

нис-:
МИАТ-аар н. to fly with MIAT
Аэро-гоор н. to fly by Aero (Mongolica)
нисдэг тэрэг helicopter
нисэгч flier, aviator
нисэх: (also) airport
н. (рүү) яв- to go to the airport
н. дээр буу- to land at the airport
н.ийн автобус airport bus

сайд:
боловсролын с. Minister of Education
эрүүл мэндийн с. Minister of Health
тадаад хэрэгийн с. Minister of Foreign
Affairs
дэд бүтээцийн с. Minister of
Infrastructure
ерөнхий с. Premier Minister
яамны с. Minister of the ministry
яамтгүй с. minister without portfolio
элчин с. Ambassador

хандив:
х. өргө- to present charity, to donate
х. цутгуул- to collect charity, donation
хандивла- to give charity, donate
хандивлагч орнууд countries providing
free support
хөрөнгө:
х. оруул- to invest (capital)
х. оруулалт (capital) investment
х. хувьчил- to privatize (capital)
х. хувьчлал privatization (of capital)
хувийн хөрөнгөөр by / with private capital
улсын хөрөнгөөр by state capital
хөрөнгийн бирж (capital) stock exchange

«Орчуулах»-ын хариу

Key to translations into Mongolian

Нэгдүгээр хичээл

1. Энэ юу вэ? – Энэ харандаа.
2. Цонх хаана байна (вэ)? – Цонх тэнд байна.
3. Энэ ширээ юу? – Биш, (энэ) ширээ биш, сандал.
4. Тэр самбар уу? – Тийм, (тэр) самбар.
5. Тэр хэн бэ? – Тэр Дорж.
6. Энэ сургууль уу? – Тийм, (энэ) сургууль.
7. Манай ангид самбар байна уу? – Тийм, манай ангид самбар байна.
8. Танай ангид хэн байна (вэ)? – Манай ангид багш байна.
9. Танай ангид ширээ байна уу? – Манай ангид хоёр ширээ байна.
10. Багш хаана байна (вэ)? – Багш ангид байна.
11. Ангид шохой байна уу? – Тийм, ангид шохой байна.
12. Чийдэн хаана байна (вэ)? – Чийдэн тэнд байна.
13. Энэ хаалга уу? – Биш, (энэ) хаалга биш.
14. Та нар оюутан уу? – Тийм, бид оюутан.
15. Үнтраалга хаана байна вэ? – Үнтраалга тэнд байна.

Хоёрдугаар хичээл

1. Сайн байна уу? Сонин юу байна (вэ)? (Юутай вэ?) – Сайн, сайн байна уу?
Сонин юмгүй, тайван-сайхан.
2. Таны нэр хэн бэ? – Миний нэр Дорж.
3. Таныг хэн гэдэг вэ? – Намайг Бат гэдэг.
4. Тэр хүний нэр хэн бэ? – Тэр хүний нэр Ринчен.
5. Таны овог хэн бэ? – Миний овог Ламчен.
6. Та ханаас ирсэн (вэ)? – Би Монголоос (Монгол улсаас) ирсэн.
7. Та ямар хотоос ирсэн бэ? – Би Улаанбаатар хотоос (Улаанбаатараас) ирсэн.
8. Та одоо хаана сууж байна (вэ)? – Би одоо оюутны байранд сууж байна.
9. Та оюутан уу? – Тийм ээ, би оюутан.
10. Та ямар сургуульд суралцаж байна (вэ)? – Би их сургуульд суралцаж байна.
11. Та хэддүгээр ангид суралцаж байна (вэ)? – Би хоёрдугаар ангид суралцаж байна.
12. Та юу сурч байна (вэ)? – Би чех хэл сурч байна.

- Чөх хэл хэцүү байна уу? – Тийм ээ, чөх хэл хэцүү байна, харин монгол хэл амархан байна.
- Та орос хэл мэдэх үү? – Мэднэ, би орос хэл сайн мэднэ.
- Та англи хэл мэдэх үү? – Би англи хэл жаахан мэднэ.
- Та англи хэл аль хир мэдэх вэ? – Би англи хэл сайн мэднэ.

Гуравдугаар хичээл

- Танайх хэдэн өрөөтэй вэ? – Манайх гурван өрөөтэй.
- Доржийнх хэдэн давхарт суудаг (вэ)? – Доржийнх дөрвөн (дөрөвдүгээр) давхарт (суудаг) (юм).
- Танайх халуун усны өрөөтэй ю? – Тийм ээ, манайх халуун усны жижигт өрөөтэй.
- Танай орон сууц (байшин) хэдэн давхар вэ (юм бэ)? – Манай орон сууц таван давхар (юм).
- Доржийнх гэрт үү? (Гэрт байдаг/ суудаг уу?) – Тийм ээ, Доржийнх гэрт байдаг (суудаг).
- Дорлигийнх хэдэн өрөөтэй (вэ)? – Дорлигийнх дөрвөн өрөөтэй.
- Танай ангид хэдэн оюутан байдаг (вэ?) (юм бэ?) – Манай ангид арван оюутан бий (байдаг) (юм).
[Танай анги хэдэн оюутантай (вэ)? – Манай анги арван оюутантай.]
- Танай сургууль аль вэ? (юм бэ?) Тэр шинэ байшин уу? – Тийм, тэр шинэ том байшин.
- Танай ангийн хана ямар вэ? – Хоёр хана шар, нөгөө хоёр хана цагаан. (Хоёр хана нь шар, нөгөө хоёр нь цагаан.)
- Энэ байшинд хэдэн цонх байдаг вэ? (юм бэ?) (байна вэ?) – Энэ байшинд есөн цонх байдаг (юм).
- Тавиур дээр юу байна вэ? – Тавиур дээр ном дэвтэр (хоёр) байна.
- Хананд зураг байна уу? – Үгүй, хананд тавиур байна.
- Ширээн дээр юу юу байна (вэ)? – Ширээн дээр дэвтэр, харандаа, үзэг (гурав) байна.
- Хүүхдийн өрөөний дэргэд ямар өрөө байна вэ? Унтлагын өрөө байна уу? – Үгүй, хүүхдийн өрөөний дэргэд зочдын өрөө байна (бий).
- Номын жижиг тавиур хаана байна вэ? – Номын жижиг тавиур хаалганы хажууд (хаалганы хажуугийн) ханан дээр (хананд) байна.
- Танайх шинэ байранд хэзээ орсон бэ? – Манайх саяхан орсон.
- Чи ямар номтой вэ? (юм бэ?) – Би чөх, орос номтой.
- Чи бас монгол номтой юу? (юм уу?) – Тийм ээ, би бас олон монгол номтой.

Дөрөвдүгээр хичээл

- Таны ах юу (ямар ажил) хийдэг вэ? – Дээд сургуульд байдаг (суралцдаг).
- Та дүүтэй юу? – Би хоёр дүүтэй, нэг ахтай.
- Таны аав юу (ямар ажил) хийдэг вэ? – Миний аав жолооч (багш).
- Та хэдтэй вэ? (хэдэн настай вэ?) – Би арван наймтай (арван найман настай).

- Та хэдэн ах, хэдэн дүүтэй вэ? – Би таван ах, нэг дүүтэй.
- Та эмэг ээж, өвөг автай юу? – Би өвөг автай, харин эмэг ээжгүй.
- Таны ээж хэдтэй вэ? (хэдэн настай вэ?) – Миний ээж тавин гуравтай (тавин турван настай).
- Таны авт хэдэн ах, хэдэн дүүтэй вэ? – Миний авт нэг ах, таван дүүтэй.
- Чиний дүү юу (ямар ажил) хийдэг вэ? – Сургуульд байдал (суралцдаг).
- Та ямар ажил хийдэг вэ? – Би их сургуульд монгол (хэл), орос хэл үзэж (сурч) байна.
- Таны эгчийн нэр хэн бэ? – Миний эгчийн нэр Дулмаа.
- Танай багш хэдтэй вэ? (хэдэн настай вэ?) – Манай багш дөчтэй (дөчин настай).
- Танай багш хүүхэдтэй юу? – Хүүхэдтэй. Манай багш гурван хүүхэдтэй, хоёр охин, нэг хүүтэй.
- Та хэдэн цүнхтэй вэ? – Би хоёр цүнхтэй, нэг нь жижиг, ногөө нь том.
- Манайх онёр. Манайх наймуул(аа).

Тавдугаар хичээл

- Та өглөө хэдэн цагт босдог вэ? (юм бэ?) – (Би) зургаан цаг хагаст босдог.
- Та ажилдаа хэзээ явдаг вэ? (юм бэ?) – (Би) долоон цаг хагаст явдаг.
- Таны ажил хэзээ эхэлдэг вэ? (юм бэ?) – (Миний ажил) найман цагт эхэлдэг.
- Та долоо хоногт хэдэн цагийн ажилтай вэ? (юм бэ?) – (Би) 42 (дөчин хоёр) цагийн ажилтай.
- Таны ажил хэдэн цагт тардаг вэ? (юм бэ?) – (Миний ажил) 16 (арван зургаан) цагт тардаг.
- Та хагас сайн, бүтэн сайн өдөр бас ажилладаг (юм) уу? – Үгүй, би хагас сайн өдөр л ажилладаг (юм). (Би) бүтэн сайн өдөр ажилладагтүй, амардаг.
- Та долоо хоногт хэдэн өдөр ажилладаг вэ? (юм бэ?) – (Долоо хоногт би) таван өдөр ажилладаг. Нэгдэх өдрөөс тавдах өдөр хүртэл (даваа гаригаас баасан гариг хүртэл).
- Та ажлаа (ажил) тараал хаачих вэ? – (Ажил тараад) би гэртээ харина.
- Та гэртээ хариад юу хийдэг вэ (юм бэ?) – Жаахан амраад, телевиз үздэг, заримдаа номоо уншдаг.
- Та хэдэн цагт унтдаг вэ? – (Би) арван нэгэн цагт унтдаг.
- Та өчигдэр юу хийсэн (юм) бэ? Та сургууль руу явсан уу? – (Үгүй, би сургууль руу) яваагүй, (би) гэртээ байсан.
- Дорж гэрийн даалгавраа хийсэн үү? – Хийгээгүй. Даалгавраа мэдсэн үү? – Мэдээгүй.
- Чи өчигдэр юу хийсэн (юм) бэ? – (Би өчигдэр) юу ч хийтээгүй. Амарсан.
- Чи маргааш (нөгөөдөр, бүтэн сайн өдөр) хаашаа явах вэ (юм бэ?) – (Би) хаашаа ч явахгүй. (Би) монгол хэлээ үзнэ.
- Чиний ах маргааш гэртээ байх уу? Би танайд таван цагт очно. Болох уу? (Тэгэх үү?) (Би танайд маргааш таван цагт очиж болох уу?)
- Маргааш болохгүй. Ах бид хоёр кино үзнэ. Нөгөөдөр манайд очоорой.

17. Өнөөдөр хэддэх өдөр вэ? (Өнөөдөр ямар гариг вэ?) – Өнөөдөр нэгдэх өдөр шүү дээ. Өчигдөр бүтэн сайн өдөр байсан.
18. Өчигдөр чи сайн амартсан уу? – Үгүй ээ, амараагүй, (би) монгол хэлээ үзсэн.
19. Чи өчигдөр сонин уншсан уу? – Тийм ээ, уншсан. (Тэгсэн.) Чи тариачины тухай уншсан уу? – Тэгсэн.
20. Би маргааш үдээс өмнө амраад үдээс хойш тэрнийт орчуулна.

Зургадугаар хичээл

1. Та өнөөдөр хэдэн цагт өглөөнийхөө цайг уусан бэ? – (Би өнөөдөр өглөөнийхөө цайг) 6 (зургаан) цаг хагаст уусан (юм) (уулаа).
2. Та өдөр бүр (дандаа) б цаг хагаст өглөөнийхөө цайг уудаг (юм) уу? – Үгүй ээ, (би өглөөнийхөө цайг) голдуу 7 (долоон) цагт уудаг (юм). Өнөөдөр л 6 цагт боссон учраас өглөөнийхөө цайг (гаа) жаахан эрт уусан (юм) (уулаа).
3. Үдийн цайгаа та бас гэртээ уудаг уу? (юм уу?) – Гэртээ бараг уудаггүй. Хагас сайн, бүтэн сайн өдөр л (үдийн цайгаа) гэртээ уудат (юм). Нэгдэх өдрөөс тавдахь өдөр хүртэл би гуанзанд ордог (юм).
4. Та ямар (аль) гуанзанд ордог вэ? (юм бэ?) «Цагаан хоол» гуанзанд уу? – Тийм ээ, тийм. Бараг өдөр бүр «Цагаан хоол» гуанзанд ордог (юм). Заримдаа л «Монгол боов» (гэдэг) ресторанд ордог.
5. «Монгол боов» ресторан шинэ шүү дээ. Тэндэхийн хоол ямар вэ (байна вэ?), сайхан (байна) уу? – Зүгээр, сайхан байна.
6. Өнөөдөр «Монгол боов» ресторанд орсон уу? – Орсон (орлоо орлоо).
7. Та ямар хоол идсэн бэ? – Би ногоотой шөл, төмстэй махан хуурга идэж (идээд), аварц уусан (уулаа).
8. Та цадсан уу? – Би цадсан (цадлаа).
9. Та одоо хаачих (нь) вэ? – Би одоо «Цагаан хоол» гуанзанд орно.
10. Би одоо бас өлсөж байна. Хоёулаа гуанзанд орох уу? (Хоёулаа хоол идэх ўу?) – Тэгье.
11. Та ямар хоол идмээр байна (вэ)? – Би гурилтай шөл л авна (авмаар байна).
12. Би жаахан өлсөж байна (байгаа учраас) ногоотой шөл, гурилтай мах авна (авмаар байна, авъя). – За, тэг(ээрэй).
13. Энэ ширээ хүнтэй юу? – Энэ сандал хүнтэй байна. Тэнд л нэг сандал (хүнгүй) байна.
14. Та халуун сүүтэй цай уух уу (уумаар байна уу)? – Тэгье. Би халуун цай ууна (ууя).
15. Гуанзанд ямар ямар хүн ажилладаг вэ? – Гуанзанд тогооч, үйлчлэгч, цэвэрлэгч, сав угаагч нар ажилладаг (юм).
16. Гуанзанд мөнгөний нярав ажилладаггүй юу? – Өө, тийм ээ тийм. Тэнд бас мөнгөний нярав ажилладаг шүү дээ.

Долдугаар хичээл

1. Манай хотод нэг шинэ их дэлгүүр бий. Та тэнд очиж үзсэн ўу (юм уу)? – (Би тэнд) хэдэн хоногийн өмнө (нэгдэх өдөр) очиж үсэн. Их сонин юм. Дотроо маш олон тасагтай (юм).

- Та тэндээс юм авсан уу? – (Би) юу ч (юм) аваагүй. Би хэдэн тасгаар л ороод гарсан.
- Одоо (энэ долоо хоногт) энд сайхан пальто гарч байна. Та үзээгүй юу? – Үзсэн, харин хөх, хар (өнгөтэй) пальто л байсан. Тийм өнгө надад зохицогтуй юм.
- Та ямар өнгөнд (илүү) дуртай вэ? – Би хүрэн өнгөнд (дуртай). Хүрэн (өнгөтэй) пальто байгаагүй. Тэгээд (би пальто) аваагүй (авсантуй).

* * *

- Та өнөө өглөө сүү авав уу? – (Би сүү) авлаа, (харин) талх аваагүй. Талхаа үдээс хойш л авах гэсэн юм.
- Та надад нэг талх авчирч өгөхгүй юу? Би өнөөдөр бүтэн өдөр хичээлтэй учраас, дэлгүүрт очиж чадахгүй. – Тэгэлгүй яах вэ! (Танд) өөр юм хэрэгтэй юу?
- Өөр юм (юу ч) хэрэггүй. Баярлалаа.

* * *

- Зуун тавин төгрөгийн (зуун тавийн) талх байна уу? – Байна байна, та авах уу?
- Авъя. Бас хоёр мянга таван зуугийн чихэрээс 750 (долоон зуун тавин) грамм авмаар байна. Эндээс авч болох уу? – Болно. Май, өөр юм авах уу?
- Өөр юм авахгүй. – Баярлалаа.

* * *

- Би гутал авмаар байна. Танд ямар гутал байна вэ? – Ийм хар гутал байна. Бас хүрэн гутал нэг байна. Та ямар размер өмсдөг вэ (юм бэ)?
- Би 39 размер өмсдөг юм. Тэр хүрэн гутал надад таарах уу? – Таарахгүй, тэр хүрэн гутал 35 размер (юм). Та хар гутал авах уу?
- Би хар гутал авахгүй. Хүрэн гутал хэзээ ирэх вэ? – Маргааш ирж (ирээд) асуугаарай.

* * *

- Би зургаан зуун төгрөгийн марк авмаар байна. Сайхан марк бий юу? – Бий. Үз үз. Та хэдэн марк авах вэ? (хэдийг авах вэ?)
- Би зургаан зуун төгрөгийн арван марк авна. Бас арван ил захидал, нэг дугтуй, зуун тавин төгрөгийн нэг марк авъя. Хэдэн төгрөг болж байна (хэд болж байна)? – 8000 (найман мянга) төгрөг болж байна.

Наймдугаар хичээл

- Би энэ номын санд монгол хэлний холбогдолтой (сэдэвтэй) ном үзэж болох уу?
- Та уншигчийн үнэмлэхтэй бол (байвал) уншиж болно.
- Би Улаанбаатарт сая ирсэн учир үнэмлэхгүй байна. Яаж үнэмлэхтэй болох вэ?
- Хэрвээ та үнэмлэх авмаар байвал хоёр хувь зурагтай ирээрэй (зураг авчраарай).
- Үнэмлэх хэн бичиж өгөх вэ?
- Би бичиж өгнө, номын сангийн эрхлэгч гарын үсгээ зурж, тамга дарна.
- Танай номын сангаас ном гэрээр авч уншиж болох уу?
- Зарим ном гэрээр авч уншиж болно (болох юм). Харин хуучин номыг зөвхөн энд уншиж болно.

9. Танай номын сангаас ямар (хэдий) хугацаатай (хугацаагаар) ном авч болох вэ?
10. Нэг сарын хугацаатай (хугацаагаар) авч болно. Хугацаа сунгуулж болно.

11. Батаа, би очигдөр Түүхийн музей очиж үзлээ. Их сонин юм байна.
12. Чи Улаанбаатарт ер нь ямар музей үзсэн бэ?
13. Би Байгалийн музей, Нацагдоржийн музей, Чойжин ламын сүм-музей үзсэн. Харин Богд хааны ордон-музей үзээгүй.
14. Тэр үзмээр музей (юм) шүү. Түүхийн музейд ямар тасаг чамд илүү сайхан санагдсан бэ? (Ямар тасаг дээр санагдсан бэ?)
15. Надад угсаатны зүйн тасаг илүү сайхан санагдсан. Тэнд монгол ардын хувцас, ардын урлаг зэрэг олон сонирхолтой зүйл бий.
16. Чи орчин үеийн зураг сонирхож байна уу? Одоо монгол залуу зураачдын бүтээлийн үзэсгэлэн гарсан байна.
17. Хоёулаа очиж үзэх үү?
18. За тэгье. Маргааш юм уу, нөгөөдөр энийт тодорхой ярья.

Есдүгээр хичээл

1. Та ямар ямар кинонд дуртай вэ?
2. Би түүхийн кинонд, бас баримтат кинонд их дуртай.
3. Та өнөөдөр орой надтай кино үзэхгүй юу?
4. Ямар кино гарч байна?
5. Түүхийн кино «Тунгалаг Тамир» үзээгүй юу?
6. Үзээгүй. Үзмээр кино юу? Юу гардаг юм бэ?
7. Эхлээд хувьсгалаас өмнөх монголын ард түмний амьрал гарна. Дараа нь хувьсгалын ялалтыг үзүүлдэг (ялалт гардаг).
8. За тэгвэл, үзье ээ.
9. За, би тэгвэл хоёр билет авнаа.

10. Танай хотод ямар ямар театр байдал вэ?
11. Манай хотод драмын театр, дуурь бүжтийн театр, хүүхэлдэйн театр зэрэг хэдэн театр бий.
12. Та ямар бүжигт илүү дуртай вэ? Орчин үеийн бүжигт үү, сонгодог бүжигт үү?
13. Орчин үеийн бүжгийг бодвол (би) сонгодог бүжигт илүү дуртай.

14. Та монгол ардын хөгжим сонссон уу?
15. Сонссон. Би монгол ардын дуу сонсох их дуртай.
16. Уртын дуу бас сонссон уу, үгүй юу?
17. Би уртын дуу нэт хоёр (удаа) сонссон. Их аятайхан аялгуутай байсан.

18. Циркт ямар ямар юм (номер) гардаг вэ?
19. Голдуу сургуультай амьтан, илбэ, уран нугаралт зэрэг янз бурийн юм гардаг.

Аравдугаар хичээл

1. Та спортом дуртай юу? Ямар спортом дуртай вэ?
2. (Би спортом) дуртай. (Би) хөнгөн атлетик жаахан оролддог, та спортом дуртай юу?
3. Их дуртай. Хэдэн жилийн өмнө (би) гүйлтийн тэмцээнд оролцдог байсан.
4. Одоо бас спорт оролдож байна уу?
5. Одоо бараг оролдоогүй. Зав багатай учраас хааяа л одон бөмбөг тоглох дуртай.

* * *

6. Та монгол бөх үзсэн уу?
7. Би монгол бөх үзээгүй, бөхийн тухай л их соносон. Үзмээр байна.
8. Энэ, монгол үндэсний спорт юм. Эрийн турван наадмын нэг нь.
9. Энийг хаана үзэх вэ?
10. Биеийн тамирын ордонд бараг долоо хоног бүр үзэж болно. Хамгийн том тэмцээн наадмаар болдог.
11. Наадам хэзээ болдог вэ?
12. Наадам 1921 оны хувьсгалын ялалтын өдрөөр, 7-р сарын 11-13-т (арван нэгнээс, арван турванд) болно.
13. Эрийн турван наадам гэдэг юу (байна) вэ?
14. Эрийн турван наадам бол монгол үндэсний спортын турван төрөл, бөх барилдах, (хурдан) морь уралдах, сур харвах.

* * *

15. Танай баг хэддүгээр (ямар) байр эзэлсэн бэ?
16. Манай баг 2-р байр эзэлсэн.
17. Ямар баг түрүүлсэн бэ?
18. Их сургуулийн баг түрүүлсэн.
19. Тэр баг сайн шүү! Тэнд спортын хоёр мастер байдаг.
20. Тэмцээн цэнгэлдэх хүрээлэнд болсон биз? Их хүнтэй байсан уу?
21. Үгүй үгүй, Их сургуулийн спортын төвд болсон. Тийм олон хүн ч байгаагүй. Оюутнууд л ирсэн.

Арван нэгдүгээр хичээл

1. Танай хотод эмнэлэг бий юу?
2. (Манай хотод) хоёр эмнэлэг бий.
3. Таны бие сайн уу? Та хэзээ өвдсөн бэ? Заримдаа өвдөг уү?
4. Миний бие зүтгээр (сайн). Хааяа нэг өвдвөл эмчид үзүүлдэг.
5. Та өвдвөл яадаг вэ?
6. Хэвтэх хэрэгтэй болбол (хэвтэх хэрэг гарвал) хэвтэнэ, гэхдээ толдуу гэртээ байгаад эм уудаг.
7. Эмнэлэгт хэвтэхэд (танайд) мөнгө төгрөг өгдөг уү (үнэтэй юу)?
8. Даатгалтай бол эмнэлэгт хэвтэхэд мөнгө өгдөгтүй / үнэгүй / төлбөргүй.
9. Хүнд өвчин хурвэл гэртээ хэвтэх ўу, эмнэлэгт хэвтэх ўу? Аль нь дээр вэ?
10. Эмнэлэгт хэвтсэн нь дээр.

* * *

- Таны гэдэс хэзээ эхэлж өвдсөн бэ?
- Уржигдар өглөө (эхэлж өвдсөн).
- Та ягаад тэр өдөр нь (уржигдар) ирээгүй юм бэ (ирээгүй вэ?) Одоо хэвтэх юм байгаа биз дээ?
- Таныг хэвт гэвэл (би) хэвтье дээ.
- За, би (танд) эм бичиж өгнө. Гэдэс өвдөхөд энэ эм сайн. Ажлаа хийлгүй хэвтээрэй. Нөгөөдөр ирж үзүүлээрэй.
- Баярлалаа, эмч ээ.
- Хүн даатгалгүй байвал энэ эмчилгээ маш үнэтэй байж болно.

Арван хоёрдугаар хичээл

- Усчин хаана байдаг вэ? – Усчин Үйлчилгээний төвд бий.
- Ус засуулах ямар үнэтэй вэ? – Жаахан багастгаж тайруулбал хоёр зуун төгрөг, харин илүү үнэтэй бас байдаг.
- Та миний үсийг хоёр хуруу (хир) тайрчихгүй юу? – За тэгье.
- Би их өтгөн үстэй юм аа. Жаахан шингэлэхгүй юу? – За тэгье.
- Та үсээ тослуулах уу? – За тэгье, харин үнэртэй ус хийлгэхгүй (хийлгэлтгүй)

* * *

- Миний цагийн нүүр / шил хагарчихаж, та засаад өтөхгүй юу? – За үзье.
- Таны цаг засууштai байна. Гол нь бас хутарсан байна. – Засаж болох уу?
- Болно болно. – За тэгвэл засуульяа.
- Цагаа хэдийд ирж авч болох вэ? – Маргааш юм уу нөгөөдөр хэзээ ч (гэсэн) ирж болно.
- Баярлалаа, баяртай. – Баяртай.

* * *

- Би өмд захиалах гэсэн юм. Танд даавуу бий юу? – Даавуу бий, тэр даавуунаас сонгоорой.
- Өмд хэзээ гарах вэ? – Долоо хоноод ирж загвар өмсч үзээрэй. Дараа нь хоёр хоноод (хоёр хоногийн дараа) гарна.

* * *

- Танайд өнгөт зураг хийдэг үү? (авдаг уу?) – Хийлгүй (авалгүй) яах вэ.
- Би энэ хүүхдийн ес арван хоёрын хоёр зураг авхуулмаар байна. – Жаахан байна. Одоо. (нэг) хүн гарсны дараа та зургаа авхуулаарай.

Арван туравдугаар хичээл

- Сайн байна уу? Та сайхан нойрссон уу? – Сайхан унтлаа (унтсан). Та сайхан нойрсов уу?
- Сайхан. Шөнө дуутай цахилгаантай бороо орсон. Та мэдсэн үү? – Бороо орсныг би мэдээгүй. Хэдэн цагт бороо орсон юм бэ?
- Хоёроос дөрвөн цаг хүртэл их орж байсан.

* * *

- Монголд хавар ямар байдаг вэ? – Тийм их дулаан биш. Салхи салхилдаг. (Харин) аажимдаа дулаардаг.

- Хаврын тэнгэр ямар байдаг вэ? – Хаврын тэнгэр хувирч байдаг.
- Хавар ямар ажил хийдгийг та мэдэх үү? – Хавар газар хагалж, үр тариа, хүнсний игоо тарина.
- Зун дулаан байдаг үү? – Зун халуун байдаг, заримдаа их бороо ордог.
- Монголчууд намрыг яаж нэрлэдэг вэ? – Налгар намар гэж нэрлэдэг.
- Яагаад тэгж нэрлэдэг билээ? – Яагаад гэвэл намрын тэнгэр сайхан цэлмэг байдаг. Үр тариа боловсорч ургач хураадаг.
- Өвөл хүйтэн байдаг үү? – Их хүйтэн, Монголд өвлийн дундаж хүйтэн 35° (градус) байна. Заримдаа (цельсийн) хасах 50 градус хүртэл хүйтэн болдог.
- Ясан (их) хүйтэн болдог юм бэ! Ийм хүйтэнд хүн мал гадаа явж чадах үү? – Чадалгүй яах вэ.

Арван дөрөвдүгээр хичээл

- Танай шалгалт эхэлсэн үү?
 - Удалгүй эхэлнэ. Нэг сарын турванаас.
 - Чи олон шалгалттай юу?
 - Би дөрвөн шалгалттай, нэг улсын шалгалттай.
 - Юуны улсын шалгалттай билээ?
 - Эртний монгол уран зохиолын түүхийн улсын шалталттай.
 - Чи шалгалтад яаж бэлтгэж байна?
 - Заримдаа ганцаараа суугаад сурх бичгээ уншиж байна. Заримдаа эх зохиол уншаад найз нөхөдтэйгээ ярилцаж байна.
 - Танайх олон шүүлэгтэй байсан уу? Чи бүгдийг нь шүүлгэсэн үү?
 - Манайх таван шүүлэгтэй байсан. Бүтдийг нь шүүлгэсэн.
- * * *
- Чи асуултаа мэдэж байсан уу?
 - Би асуултаа сайн мэдэхгүй байсан. Нэг асуултыг жаахан дутуу хариулсан.
 - Багш нэмэлт асуулт асуусан уу?
 - Тэгсэн, тэр асуултыг би сайн мэддэг байсан.
- * * *
- Танай их сургууль хэдэн факультет, хэдэн тэнхим, хэдэн багш, хэдэн оюутантай (вэ)?
 - Манай их сургууль арваад факультет, тавин хэдэн тэнхим, мянга орчим багш, арван мянга гаруй оюутантай.
- * * *
- Чи хоолоо хийнтэй шинэ үг цээжилж байна уу?
 - Тийм ээ. Чи хоолоо харж бай. Буцлангут нь над хэлээрэй.
- * * *
- Нэг бол (үгүй бол, эс бол) би кинонд явна, нэг бол (үгүй бол, эс бол) Доржийнд очно.
 - Үгүй бол энэ ажлыг хий, эс бол гэртээ харь.

Арван тавдугаар хичээл

1. Улаанбаатар хот Төв Азийн цээжид оршдог БНМУ-ын (Монгол улсын) нийслэл юм.
2. Энэ хот бол БНМУ-ын улс төр, эдийн засаг, соёл, шинжлэх ухааны төв.
3. Хотын төвд уудам талбайтай. Энэ талбайг Сүхбаатарын талбай гэдэг.
4. Улаанбаатар далайгаас дээш 1300 метр өндөр газар оршдог.
5. Сүхбаатарын талбайн эргэн тойрон янз бүрийн албан газрын барилга байдаг.
6. Хойно (ард талд) нь засгийн (газрын) ордон бий.
7. Засагийн газарын ордонд Монголын өрөнхийлөгч, Улсын Их Хурал, түүний дарга, ехөнхий сайд ажлаа явуулдаг.
8. Улаанбаатар хөл ихтэй хот. Одоо 800 000 (найман бум) орчим хүнтэй.

* * *

9. Хотын хойно (хойт хэсэгт) юу байдаг вэ?
10. Хойт хэсэгт ихэнхдээ гэрийн хороололын олон хашаа байшин.
11. Баруун хэсэгт нь ямар ямар барилга бий вэ?
12. Баруун хэсэгт нь Монголын Үйлдвэрчнийн Эвлэлийн соёлын ордон бий.
13. Урд (өмнө) талд нь Богд уулын нэг том аманд Хөдөө аж ахуйн их сургууль байдаг.
14. Манайх бүх хүнсний юмыг «Далай ээж» захаас авдаг. Тэндэхийн хүнсний бараа шинэхэн, чанартай байдаг.
15. Тэр өндөр сүмд байдаг бурханыг Мэгзэд Жанрайсиг гэж монголчууд иэрлэдэг. Тэр бол Авалокетишвара бодисадвагийн төвд нэр юм даа.
16. Тэнд ямар ч албан газар байхгүй, дандаа захын наймааны мухлагууд байдаг юм,
17. Дээр үед «Барилгачидын соёлын ордон» гэж байсан. Тэнд одоо юу байрлаж байна?
18. Тэнд одоо «Чингис» пивоны үйлдвэр байрладаг юм шиг байна билээ.

Эгшиг зохицох ёсны хүснэгт

Table of vowel harmony

		дараахи үед	next syllable		
1-р үед 1 st syllable	богино эгшиг short vowel	урт эгшиг long vowel	хос эгшиг diphthong	2-р үед 2 nd syllable	дараахи үед next syllable
А а, ай, я	а, и	аа, уу, на, иу, ий, ы	ай, уй	уу, а, аа	й(ы)+ аа
	нвах самбар зарим харих	агаар асуу- явуул- яваад	давыг надаас надаар	нарай гаруй яваарай галтай	лавуллаа лавулах лавулаарай
О оо, ой, ёо	о, и	уу, иу, за, ий, ы	ой	уу, а, аа	й(ы)+ оо
	орон охин орох болих	одоо ороод оруул- орныг	номоор оноос хориод болиул	орой ороорой номтой болиул	орууллаа оруулах оруулаарай
Үү, үй	а, и	уу, иу, аа, ий, ы	ай, уй	уу, а, аа	й(ы)+ аа
	ухах уран урих	нуруу ухаан уриул- ухуул-	хуурай дугтуй ухаарай үүлтай	уруул- уруулах урнулаад	улсынхаа
Э ээ	э, и	ээ, үү, ий	эй	үү, ээ	ий, ээ
	эрэг эрэх нэрлэх	сэрээ эрүүл нэрлэд	нэрлүүл- нэрээр нэртэй	нэрлээрэй нэртэй нэрлүүлэд	нэрийнхээ
Өө	ө, и	өө, үү, ий	эй	үү, э, ээ	ий, өө
	влсех хөгжил өвдех	өрөө зөрүү өргүүл	өгөөд өөрөөр өөрнийт	өгүүлэх өгүүлэд	өөрийгээ
Үү, үй	э, и	ээ, үү, ий	эй	үү, э, ээ	ий, ээ
	үзээр үзэх үзэд	үнээ тулхүүр үзээд	үзүүл- үтээр үтийт	үзээрэй үстэй үчүүлэд	дүүтийнхээ
И ий	и, э	ээ, үү, ий	эй	үү, э, ээ	ий, ээ
	бичиг бичих нисэх	жишээ илүү бичээд	бичүүл- бичгийт бичгээр	бичээрэй бичигтэй биччүүлэд	бичгийнхээ

ҮЙЛ ҮГИЙН НӨХЦӨЛИЙН ОРЛОГО

Tables of Verb Classes

A: Formation of *converba imperfecti* and of causatives

Үйл үгийн ж/ч (жээ/чээ) нөхцөлийн оролго

Шифр Class No.	Орчин үеийн монгол хэлэнд In present-day Mongolian	Орчин цагийн «Үсгийн дүрэм»-д In modern orthography	Шалгур Distinctive feature	Үсгийн дүрэмд авах нөхцөл Suffix according to orthogr.	Үсгийн дүрэмд нөхцөлийг бичих жишээ Examples according to orthography
Э1	Үрт, хос эгшиг	dy'	Үрт, хос эгшиг	-лаа ⁴	ж
	su-, баа-, та-, хи-, пий-	суу-, бай-, таа-, хий-, нүү-	суулга-, байлга-, таанга-, хийлгэ-, нүүлгэ-		сууж, байж, тааж, хийж, нүүж
Э2.1	Богино эгшиг	di'	Богино эгшиг	-үүл/-үүл-, -аа-/гаа-	ж
	nere ¹ -, эт'х ² -, xarav ³ -, öög ⁴ -, öly ⁵ -, suul ⁶ -, ürg ⁷ -, unt ⁸ -, an ⁹ -	иэрлэ-, орхи-, харва-, прга-, олго-, суулга-, угээ-, уна-, ана-	иэрлүүл-, орхиул-, харвуул-, өргүүл-, олгуул-, суултуул-, угэээ-, унаагаа-, анаагаа-		иэрлэж, орхиж, харваж, өргөж, олгож, суулгаж, анаагаж, унаагаж
Э2.2	Хэт богино эгшиг	dy'	Гийгүүлэгч ш, з, д, т, х:	-үүл/-үүл-, -аа ⁴	ж
	buu ¹ -, хаа ² -, бод ³ -, бут ⁴ -, бах ⁵ -, мед ⁶ -, унт ⁷ -	буца-, хаз-, бод-, бүт-, цох-, мэд-, унт-	буцаа-, хазуул-, бодуул-, бүтээ-, цохуул-, мэдүүл-, унтуул-		буцаж, хазаж, бодож, бүтэж, цохож, мэдэж, унтаж
Э2.3	Хэт богино эгшиг	di'	Гийгүүлэгч ж, ч, ш, хь:	-үүл/-үүл-, -аа ⁴	ж
	biif ¹ -, эф ² -, хөгф ³ -, инф ⁴ -, дах ⁵ -	бич-, оч-, хөгж-, униш-, дахь-	бичүүл-, очуул-, хөгжөөн-, хөгжүүл-, уншуул-, дахиул-		бичиж, очиж, хөгжиж, унишж, дахиж
Э2.4	Хэт богино эгшиг	fi'	Гийгүүлэгч р, рь, в, вь, г, гь, л, ль, м, мь, нь:	-үүл/-үүл-, -аа ⁴	ж (ч*)
	xar ¹ -, xar ² -, jav ³ -, tav ⁴ -, teg ⁵ -, fuug ⁶ -, xam ⁷ -, xum ⁸ -, al ⁹ -, bal ¹⁰ -, boolvscr ¹¹ -, ser ¹² -, tan ¹³ -	хар-, харь-, яв-, тавь-, тэг-, шуугь-, хам-, хумь-, ал-, боль-, боловсрор, сэр-, тань-	харуул-, хариул-, ивуул-, тавиул-, тэгүүл-, шуугиул-, хамуул-, хумиул-, алуул-, болиул-, боловсруул-, сэрэз-		харж, харьж, явж, тэгж, шуугыж, хамж, хумьж, алж, болиж, боловсурсч* (*тайлагдал exception)

Ә2.5	Хэт бодино эгшиг	dʒ'	Гийгүүлэгч С:	-уул/-үүл, -аа*	ж	-Э+ж, -жээ
	χūs ² -, xas ² -, as ² -, χes ² -, xus ² -,		хүс-, хас-, ас-, хас-, хүс-	хусуул-, хасуул-, асаа-, хэсүүл-		хүсэж, хасаж, асаж, хасэж, хусаж
Г1.	Гийгүүлэгч	dʒ'	Гийгүүлэгч -л:	-га ⁴	ж	-ж, -жээ
	bɔl-, ol-, sal-, nerʃul-, ɔrχul-, biʃul-, uʃul-, xəgʃul-, xusul-		бол-, ол-, сал-, (нэрлүүл-, орхиул-, бичүүл-, үншүүл-, хөгжүүл-, хусуул-)	бонго-, олго-, салга-		болж, олж, салж, нэрлүүлж, орхиулж, бичүүлж, үншүүлж, хөгжүүлж, хусуулж
Г2.	Гийгүүлэгч	ɸ	Гийгүүлэгч -р:	-га ⁴	ч	-ч, -чээ
	χar-, χur-, sur-, χɔt-		гар-, хүр-, сур-, хөр-	гарта-, хүргэ-, сурга-, хортэ-		гарч, хүрч, сурч, хөрч
Г3.	Гийгүүлэгч	ɸ	Гийгүүлэгч -с:	-га ⁴	ч (ж**)	-ч, -чээ
	bos-, nis-, sɔn's-, tɔg ² s-, dus-, bay's-, ur's-, iχ's-		бос-, нис-, сонс-, төгс-, дуус-, урс-, багас-, ихэс-	босго-, нисгэ-, тогестэ-, дуусга-, сонсто-, урга-, багаста-, ихэсгэ-		босч, нисч, сонсч, төгсч, дуусч, урсч, багасч, ихэсч (** Тайлгадал exception)
Г4.	Гийгүүлэгч	dʒ'	Гийгүүлэгч -л:	-уул/-үүл, -га ⁴ /-ха ⁴	ж	-Э+ж, -жээ
	bað-, beɫ'd-, χɔð'd-, uɪl'd-		цад-, бэлдл-, холд-, үйлд-	цатта-, үйлдүүл-, бэлтгэ-, холдуул-, холтго-		цадаж, цаджээ, бэлдэж, бэлджээ, холдох, холдажээ, үйлдэж, үйлджээ
Г5.	Гийгүүлэгч	ɸ	Гийгүүлэгч -в:	-(х)уул	ч	-ч, -чээ
	av-		ав-	авхүүл-		авч, авчээ
Г6.	Гийгүүлэгч	ɸ	Гийгүүлэгч -г:	-үүл	ч	-ч, -чээ
	əg-		ег-	өгүүл-		өгч, өгчээ
Г7.-	Гийгүүлэгч	dʒ'	Гийгүүлэгч -н:	-га, -гаа, -зэ, -за, -уул/-үүл	ж	-Э+ж, -жээ
	sun-, tun-, fiñ-, xan-		сунга-, туна, чинэ, хана-	сунгаа-, сунгаа-, тунгаа-, тунаа-, тунуул-, чинээ-, чинуул-, ханаа-, хануул-, ханга-		сунаж, сунажээ, тунаж, тунажээ, чинэж, чинэжээ, ханаж, ханажээ

/** Тайлгадал – Exception:

ж, ч хоёр нэхцэлийн давтамж ба дуудлагын аналогийн учраар ж, ч нэхцэлүүд солигдох, сэлгэх явдал цөөн үзэнд тохиолдоно.

The suffixes ж, ч are used irregularly with some stems or they can also alternate due to analogy and frequent repetition.

B: Other verb forms

Үйл үгийн ж/ч (жээ/чээ) гээс бусад нөхцөлийг бичих дүрэм
(Э = эгшиг/vowel; Г = тийгүүлэгч/consonant)

Шифр Class No.	Орчин нагийн «үсгийн дүрэм»-д үйл үтийн төгсгөл Verb finals in present-day orthography	нөхцөл, бичих жишээ suffixes, examples		
		эгшигээр эхэлсэн beginning in -V	эгшигт тийгүүлэгчээр эхэлсэн нөхцөлүүд ба -х-, -хаар ⁴ beginning in -C: m, n, g, l, b, v, and -x, -хаар ⁴	заримдаа гийгүүлэгчээр эхэлсэн beginning in -C: s, d, t, z
	-ад ⁴ , -аа ⁴ , -үүл/-үүл	-на ⁴ , -бал ⁴ , -вал ⁴ , -матц ⁴ , -га ⁴ , -лаа ⁴	-б, -н, -х, -ч, - хаар ⁴ , -нгут ⁴ , -нгаа ⁴ , -ад, -ац, -гд	-сан ⁴ , -даг ⁴ , -саар ⁴ , -тад ⁴ , -зана ⁴ , -схий
Э1	суу-, нүү-, бай-	суугаад, нүүтээд, байгаад	сууна, суувал, суммагц, суулаа, байлга-, нүүлгэ-	суувь, суун, суух, суугч, суухлаар, суунгут, суунгаа, суупц-
Э2.1	нэрлэ-, орхи-, өрге-, олго-, суулга-	нэрлээд, нэрлүүл-, орхиод, орхиул-, олгод, суулгаад	нэрлэнэ, нэрлэвэл, нэрлээз, орхилоо, нэрлэмэгц	нэрлэн, нэрлэн, нэрлэх, нэрлэгч, нэрлэхлээр, нэрлэнгүүт, нэрлэнгээ, нэрлэнц, нэрлэгд-
Э2.2	а) Эц, Ээ, Эд, Эт, Эх			
	буц-, хаз-, мэд-, бүт-, пох-	буцаад, буцагчай, буцаа-, мэдээд, бүтээд,	буцна, буцвал, буцмагц, буцлаа, бүтнэ, бүтээл, бүтмэгц, бүтээз	буцав, мэдэв, мэдэн, мэдэгч, мэдэхлээр, мэдэнгүүт, мэдэнгээ, мэдэлц-, мэдэгд-
б) Гц, Гэ, Гт, Гд, Гх				
	суулиц-, уулз-, үзэгд-, тогт-, тух-, унт-	суулицаад, суулицаагчай, үзэгдээд, үзэгдээгчай, туххээд, ... унтаад,	уулзана, уулзвал, уулзмагц, уулзлаа, үзэгдэнэ, тогтоно, суулицана, туххэнэ, унтана;	суулицав, уулзав, уулзан, уулзах, үзэгдэгч, уулзахлаар, уулзангут, уулзангва, уулзанд
Э2.3	а) Эж, Эч, Эш, Эхъ			
	хож-, бич-, таш-, цохь-	хожоод, хожоогчай, хожуул, бичээд, бичээгчай, бичүүл, ташад, дохиод, дохижүүгчай, кохижуул-	хожно, бичнэ, ташна, цихино, хожвол, ташвал, цохивол, цихомоги, цохилоо, хожлоо	хожив, бичив, ташив, цохив, хожих, хожигч, хожихлоор, хожингут, хожингроо, хожилц, хожигд-
б) Гж, Гч, Гш				
	хөгж-, агч-, унш-, тогши-, орш-	хөгжеед, хөгжеөгчай-, хөгжүүл-, уншиад, уншиаагчай, уншиуул-, орошоод	хөгжинб, агчина, уншина, тогшино, оршино, уншиял, уншимагц, уншилаа,	хөгжив, хөгжин, хөгжих, хөгжигч, хөгжихлоор, хөгжингут, уншингаа, уншилиц-

32.4	р, ръ, в, въ, г, гъ, п, лъ, м, мъ, нъ				
	хар-, харь-, пв-, тавъ-, тэг-, шутут, хам-, хумы-, ал-, боль-, тань-,	хараад, хариад, хараагүй, харизгүй, харуул, хариул, шугаад, шугутагүй, таниагүй	харна, харина, явна, тавнина, шуттина, таника, болино, харвал, харивал, хармагц, харимагц, набал, тавивал, тэгвэл, шугутивал, хамбал, хумивал, албал, болибол, танилав, аллаа, болилоо	карав, харив, харах, харих, харагч, харигч, харахлаар, харихлаар, харангут, зарингут, харингаа, харилц-, танилц-	харсан, харьсан, хартал, харьтал, харсаар, харьсаар, харьвана, хархий, харьсхий, шугусан, шугутдаа, шугутал
32.5	а) Эс				
	хүс-, хас-, ас-, хэс-, хус-	хүсээд, хүсээгүй, хүсүүл, асаад, асаагүй, асаа, хусаад	хүснэ, хасна, асна, хэснэ, хусна, хүсээд, хүсмэгц, хүслээ	хүсэн, хусэн, хүсэх, хүсэгч, хүсэхлаэр, хүсэнгүйт, хүсэлц-	хүссэн, хусдэт, хүссээр, хүстэл, хүссэнэ, хүссэхий
	б) Гс				
	үнс-	үнсээд, үнсээгүй, үнсүүл	үнсэнэ, үнсээд, үнсмэгц, үнслээ	үнсэв, үнсэн, үнсэх, үнсэгч, үнсэхлаэр, үнсэнгүйт, үнсэнгээ, үнсэлц, үнсэлд-	үнссэн, үнсдэг, үнссээр, үнстил, үнссэнэ, үнсэхий
Г1, -Л	ол-, бол-, нэрлүүл-	олоод, олоогүй, олүүл-, нэрлүүлээд, нэрлүүлээгүй	олно, болно, нэрлүүлна, олбол, болбол, нэрлүүлбэл, олмогц, оллоо, нэрлүүлээ	олов, олон, олох, ологч, олохлоор, олонгут, олонтоо, ололц-	олсон, олдог, олсоор, олтол, олзоно, олский
Г2, -Р	гар-, хүр-, сур-, хөр-	гараад, гараагүй, хүрээд, хүрээгүй	гarna, хүриэ, гарвал, хүрвэл, гармагц, тарга-, хүргэ-, сурга-, хөрто-, гарлаа, хүрээ	гарав, таран, гарах, хүрэх, сурах, хөрөх, гарагч, гарахлаар, гарангут, гаралц-, хүрээ	гарсан, гардаг, гарсаар, гартаал, гарзана, гарсхий,
Г3, -С	а) Эс				
	бос-, нис-, сонс-, багас-, ижэс-	босоод, нисээд, босоогүй, нисээгүй	босно, нисэн, босвол, нисвэл, босомогц, бослоо, босто-, нисгэ-	босов, нисэв, босон, босочг, босохлоор, босонгут, босонгоо, босолц-	боссон, босдог, боссоор, бостол, босзоно, босохий
	б) Гс				
	тэгс-, елс-, урс-	тэгсөөд, тэгсвегүй	тэгсено, елсено, урсана, тэгсвэл, тэгсмэгц, тэгсэв, тэгслее, елсгэ-, урсга-	тэгсов, тэгсөн, тэгсх, тэгсвч, тэгсөнгүйт, тэгсөнгөв, тэгсөлц-	тэгссэн, тэгсдэг, тэгссвер, тэгстол, тэгсено, тэгсэхий
Г4, -Д	а) Эд				
	цад-	цадаад, цадаагүй	цадна, цадвал, цадмагц, цатга-, цадлаа	цадав, цадан, цадах, цадагч, цадахлаар, цадангут, цадангсаа, цадалц	цадсан, цаддаг, цадсаар, цадтал, цадзана, цадасхий
	б)				
	бэлд-, холд-	бэлдээд, бэлдээгүй, холдоод, холдоогүй	бэлдэнэ, холдоно, бэлдвэл, бэлдмэгц, бэлтээ, бэлдлээ, холтто, холдлоо	бэлдэв, бэлдэн, бэлдагч, бэлдэхлаэр, бэлдэнгүйт, бэлдэнгээ, бэлдэлц-	бэлдэн, бэлдэг, бэлдээр, бэлдтэл, бэлдээн, бэлдэхий

Г5, -В	В				
	ав-	аваад, аваагүй, авхуул	авна; авбал, авмагц, авлаа	авав, аван, авах, авагч, авахлаар, авангут, авансая, авалц-	авсан, авдаг, авсаар, автал, авзана, авсхий
Г6, -Г	Г				
	өг-	өгөд, өгөөгүй, өгүүл	өгнө, өгвөл, өгмогц, өглөө	өгөб, өгөн, өгөх, өгехлеэр, өгөнгүүт, өгөнгөө, өгөлц-	өгсөн, өгдөг, өгсөөр, өгтөл, өгзөнв, өгсхий
Г7, -Н	Н				
	сунан-, тунан-	суннаад, суннаагүй	сунана, тунана, сунавал, сунамагц, сунга, тунгаа, суналаа, туналлаа	сунаб, сунан, сунах, сунахлаар, сунангут, сунанггаа, суналиц-	сунасан, сунадаг, сунасаар, сунатал, сунасхий

Хэл зүйн нэр томъёоны хэлхээс

Index of Grammatical Terms

A

- abbreviated enumeration (энэ тэр = etc.) 1,14; (зэрэг = etc.) 5,13
- ablative 2,2c; 2,15; 7,1; 15,1a
- ablative of pronouns 2,2c
- accusative 2,2b; 9,4c
 - pronouns 2,2b
 - plus the verb 'to say' 11,10
- accusative of pronouns 2,2b
- accusative plus the verb 'to say' 11,10
- adjective 1,2; 1,4
 - derivation 13,2
 - deverbal adjectives 6,5; 8,8; 12,9
 - verbs derived from adjectives 7,6; 12,4
- adjective (qualitative noun) in nominative as a predicate 12,16
- approximate numerals 14,2b.

B

- benedictive 12,10

C

- capital letters 2,19
- cardinal numerals 2,5
- cardinal points 15,10
- cases 1,3; 2,2; 8,3; 9,4; 13,3; 15,1
 - double cases 9,4b; 15,1d
- causatives 7,5; 11,3; 12,3
- cause 6,19
- clause
 - conditional clauses 9,16
 - negative dependent clause 10,9
 - object clause 9,18
 - temporal clause 13,4
- collective numerals 3,4
- collectives 3,1; 4,2
- colloquial style 14,9
- comparison 2,15; 9,17
- composite tenses 2,10; 7,8; 8,9
- concessive 14,4
- condition 8,5
- conditional

- conditional 15,6

- conditional clauses 9,16

- converbum conditionale 8,5

- conditional 15,6

- conditional clauses 9,16

- converbs

- converbum abtemporale 10,7

- converbum comparativum 13,4

- converbum conditionale 8,5

- converbum imperfecti 2,10

- converbum modale 7,9; 14,3

- converbum perfecti 5,7; 11,4

- converbum successivum 13,4

- converbum terminale 10,5

- converbum perfecti of бол- 6,18

- converbum perfecti and converbum

- imperfecti – syntactic differences 13,7

- cooperative verbs (verba cooperativa) 2,8

D

- dative-locative 1,3b; 3,11; 7,1; 9,4a; 15,2a
- nomen futuri in dative-locative 7,11; 10,8c
- dative-locative plus дүртмай, дүргүй 6,14
- dative-locative plus хэрэгтэй, хэрэгтүй 6,15
- dative-locative of pronouns 2,2a
- days of the week 5,9
- demonstrative pronouns 1,6
- derivation of nouns from adverbs 9,1
- derivation of adjectives 13,2
- deverbal adjectives 6,5; 8,8; 12,9
- deverbal suffixes 2,8
- direct speech 6,17; 7,14a
- direction, place and the cardinal points 15,10
- double cases 9,4b; 15,1d
- doubts about a past action 10,4
- duration
 - in the past 2,10b; 7,8a; 8,9
 - in the present 2,10a
 - intensity or duration of an action 9,9
 - prolonged action 8,7b
 - short duration 8,7a; 12,12

E

- echo words 9,2
either – or 14,8
elision of the predicate 11,4
emphasis 4,19
enclitic form of the 3rd person pronoun
 иѣ 2,4; 4,18; 5,14; 6,12; 9,10e; 9,13b; 10,5;
 11,7a; 13,4; 13,8
enclitic possessive pronouns 4,4
enumeration
 abbreviated enumeration (энэ тэр =
 etc.) 1,14; (зэрэг = etc.) 5,13

F

- foregrounding particles 5,14; 6,21a; 10,13a
future – immediate 12,11
future noun (nomen futuri) 2,12; 3,13; 4,15;
6,11; 8,10; 9,10; 10,8; 11,5; 15,8

G

- generic number 1,2
genitive 1,3a; 7,1; 8,3
 independent form 13,1

H

- habitual action 2,13; 9,11

I

- immediate future 12,11
immediately preceding action 14,6
imperative 3,5; 4,10
imperative forms for an action of short
 duration 12,12
increasing the degree or the quality 13,6
independent forms of possessive pronouns 2,3
independent forms of the genitive 13,1
instrumental 5,3; 7,1; 8,3; 13,3; 15,1c
intensity or duration of an action 9,9
interrogative pronouns 1,9

L

- last syllable vowel of the verbal stem 4,11
lexical units – formation 5,1
limiting the number 4,8

M

- manner of communication (quotation verb)
 2,20
months 5,10

N

- negated nomen usus 4,13
negation 1,13; 4,10; 5,5; 5,6; 6,8; 6,9
negation of the imperative and prescriptive
 4,10

- negation of the past tense 5,5; 6,8
negation of the present tense 5,6; 6,9
negative dependent clause 10,9
negative indefinite pronouns 4,6
nomen (see also 'noun')

- negated nomen usus 4,13; 10,9
 nomen futuri 2,12; 3,13; 4,15; 6,11; 8,10;
 9,10; 10,8; 11,5; 15,5; 15,8
 nomen futuri in dative-locative 7,11;
 10,8c
 nomen futuri plus гэж байна 8,10c
 nomen futuri plus дуртай, дургүй,
 хэрэгтэй, хэрэггүй 6,13
 nomen futuri plus иѣ 6,12; 9,10e
 nomen imperfecti 4,12; 10,6
 nomen imperfecti of some verbs 6,7
 nomen perfecti 2,10b; 2,11; 9,12; 11,7;
 12,13; 13,5
 nomen perfecti + чинь 12,13
 nomen usus 2,13; 9,11
 nomen usus + бол- 10,10
nominal sentence 1,11; 2,14

noun

- adjective (qualitative noun) in nominative
 case as a predicate 12,16
 case forms of nouns and pronouns 2,2
 future noun (nomen futuri) 2,12; 3,13;
 4,15; 6,11; 8,10; 9,10; 10,8; 11,5; 15,8
 noun in an adverbial function 12,15
 noun of the imperfect (nomen
 imperfecti) 4,12
 nouns derived from adverbs 6,1
 nouns 1,2
 verbal noun + болоа уу? (colloquial бол
 үү?) 15,7
 verbal noun in -л with negative particle
 7,10
 verbal noun indicating habitual action
 (nomen usus) 2,13; 7,8b
 verbal noun of the future (nomen
 futuri) 2,12; 3,13; 4,15; 6,11; 8,10; 9,10;
 10,8; 11,5; 15,8
 verbal noun of the perfect (nomen
 perfecti) 2,10b; 2,11
 verbal nouns as attributes 3,13; 6,6; 7,12
noun in an adverbial function 12,15

noun of the imperfect (nomen imperfecti)

- 4,12
 nouns derived from adverbs 6,1
 nouns 1,2
 number
 generic number 1,2
 partial number 1,2; 2,1; 5,2; 8,1; 9,3; 12,1
 plural 1,2
 singular 1,2

numerals 1,2; 1,5; 2,5; 2,6; 5,11; 8,4; 9,6; 10,2; 12,2; 14,2; 15,3
approximate numerals 14,2b
cardinal numerals 1,5; 2,5
collective numerals 3,4
limiting the number 4,8
numeral *xoep* after a pair of nouns ('and') 4,17
numerals 10 – 100 4,7
numerals 100 – 1,000,000 7,3
numerals 10,000 – 1,000,000,000 15,3
ordinal numerals 2,6
repetition of numerals 6,20

O

object clause 9,11; 9,18; 11,7c; 13,5
optative 15,4
order of words in a sentence 2,16
ordinal numerals 2,6

P

pair words 11,1
pairing words 3,10; 4,16
parallel action 14,5
partial number 1,2; 2,1; 5,2; 8,1; 9,3; 12,1
particle *юм* ('thing, something')
 in a nominal phrase 3,8
 in a nominal sentence 3,7
particles 2,18; 6,21; 9,19; 8,12; 10,13; 11,11
particle indicating the subject 5,14; 6,21a
particle indicating the object 10,13a
passive voice 12,5
perfect converb of *боятъ* 6,18
perfective action 12,8
perfectum futuri 15,5
personal pronouns 1,7
phonetics 1,1
phrases with postponed *зарим* 13,8
phrases with postponed *цем*, *бугд* 13,8
planets 5,9
plural 1,2
plural verbs (verba pluritativa) 2,8
polite negative question 6,11
possession 3,11
possessive pronouns 1,8; 2,3
possessive suffix *-аа'* 4,5
postposition after nomen perfecti 6,10
postpositions 3,2; 4,3; 5,4; 7,2; 8,2; 9,5; 10,1; 11,2; 14,1; 15,2
postpositions after verbal nouns 9,13
potential 10,3
precative 9,7
predicate for a rational subject 10,12
prescriptive 4,9; 4,10

presens imperfecti 2,9; 11,6
presens perfecti 3,6; 10,4
present tense of the imperfect (presens imperfecti) 2,9; 11,6
present tense of the perfect (presens perfecti) 3,6; 10,4
preteritum imperfecti 9,8
preteritum perfecti 7,7
prohibition 12,7
pronouns
 ablative of pronouns 2,2c
 accusative of pronouns 2,2b
 dative-locative of pronouns 2,2a
 demonstrative pronouns 1,6
 enclitic form of the 3rd person
 pronoun *и* 2,4; 4,18; 5,14; 6,12; 9,10e; 9,13b; 10,5; 11,7a; 13,4; 13,8
 enclitic possessive pronouns 4,4
 instrumental of personal pronouns 5,3
 interrogative pronouns 1,9
 negative indefinite pronouns 4,6
 personal pronouns 1,7
 possessive pronouns 1,8; 2,3
 reflexive pronoun 6,2
 sociative of pronouns 2,2d
pronunciation 1,1
purpose 14,7

Q

qualitative noun – see adjective
question 1,12; 6,11
quick completion of an action (verba intensiva) 8,6
quotation verb 2,17; 2,20; 7,14a; 9,15

R

reflexive pronoun 6,2
refusal 12,7
regular action in the past 7,8b
repetition of numerals 6,20

S

short and long duration of action 8,7
simple present tense of the imperfect (presens imperfecti) 2,9
singular 1,2
sociative 2,2d; 3,11; 6,3; 8,3; 12,16; 15,1b
sociative of pronouns 2,2d
subject indicating particle 5,14
substantive – see noun
superlative 7,4

T

temporal clause 13,4

tense

composite tenses 2,10

negation of the past tense 5,5; 6,8

negation of the present tense 5,6; 6,9

present tense of the perfect (presens perfecti) 3,6

time in hours 5,12

V

verb classes 2,7

verb of existence (to be) 1,10

verb *зъ*- 2,17; 2,20; in direct speech 6,17;

7,14a; 9,15; after *nomen futuri* 7,14b; 14,7

verba cooperativa 2,8

verba diminutiva 12,6

verba intensiva 8,6; 12,8

verba pluritativa 2,8

verba vicaria 3,12; 10,11; 11,8

verbal noun (see also 'nomen', 'noun')

verbal noun + *бълъс* *уу?* (colloquial *бъл уу?*) 15,7

verbal noun in -*а* with negative particle 7,10

verbal noun indicating habitual action

(*nomen usus*) 2,13

verbal noun of the future (*nomen futuri*) 2,12;

3,13; 4,15; 6,11; 8,10; 9,10; 10,8; 11,5; 15,8

verbal noun of the perfect (*nomen perfecti*)

2,10b; 2,11

verbal nouns as attributes 3,13; 6,6; 7,12

verbal phrases 4,14; 5,8; 6,16; 7,13; 8,11; 9,14;

11,9; 12,14

verbal stem vowel – elision 4,11

verbs derived from adjectives 7,6; 12,4

vocative 3,3

voluntative 6,4; 8,7a

W

word order 3,9

Бүтээвэр, хэлзүйжсэн үг, СУЛ ҮГИЙН ХЭЛХЭЭС

Index of morphemes and grammatical words and particles

A

aa¹ 8,12c; 9,19b; 11,11b (emphasis)
aa¹ 3,3 (vocative); 6,4; 10,13c (after verb
forms)
-aa⁴ 4,12; 6,7; 10,6 (*nomen imperfecti*)
-aa⁴ 4,5; 7,11; 9,13b; 10,4; 10,5; 10,8d; 11,5a;
12,3a; 13,4; 15,8; 15,10c (possessive)
-aad⁴ 5,7; 12,12 (*converbum perfecti*) + л 8,7;
+ яах вэ 12,7
-aad⁴ 14,2b (numerals)
-aadax⁴ 12,12
-aadahxъял 8,7
-aap⁴ 5,3
-aарай⁴ (-ээрэй, -аорой, -өөрэй) 4,9
-aac⁴ 2,2c
-aасай⁴ (-ээсэй, -оосой, -өөсэй) 15,4
-aac⁴ 9,7
аван, аваад 10,1
-ан 3,4

Б

байлгүй 15,9
байх(аа) 8,12b
билүү 10,13b
битгий 4,10
биш 1,13; 4,6
билээ 9,19a; 10,13b
бодвол 9,17
бол- 8,10; 10,10; 11,5c
бол 6,21a; 8,5; 10,13a; 11,11a; 14,8
болбол 8,5
болов уу?/бол уу? 15,7
боюуд 6,18
бегоод 12,14b
бусад 8,2
бүтд 13,8b

В

-в 7,7; 13,2a;
-вал⁴/-бал⁴ 8,5
-втар⁴ 13,2b

Г

-г 2,2b (accusative)
-г 14,4 (concessive)
-га⁴ 7,6a; 11,3; 12,3a; 12,4
-гаа⁴ 12,3a
гадна 11,5b
гаран, гарад 14,2b
гаруй 14,2b
-гд- 12,5
-гтун/-гтүн 12,10
-гүй 1,10; 1,13; 4,13; 6,5
гээнэл 9,15b
гэж байна 8,10c
гэсэн юм 7,14b
гээд байгаа юм 8,10c

Д

-д 2,1; 5,2; 9,3 (partial number)
-д 1,3b (locative)
-д- 7,6; 12,4; 12,5 (verb formation)
даа⁴ 4,19
-даг⁴ 2,13; 3,7
-даг⁴ бол- 10,10
-даг⁴ гүй 4,13
-даг⁴ юм 3,7
дараа 5,4
-дахы/-дахи 5,9
дор (доор) 3,2
дотор 3,2; 8,2
дунд 7,2
-дугаар/дүгээр (-р) 2,6
дуртай, дургүй 6,13; 6,14
-дэх/-дэхи 5,9
дэргэд 3,2
дээр 3,2; 7,2; 15,2a

Е

-е 6,4
-ё 6,4
ёстой 8,10a

Ж	О
-ж/-ч 2,10a; 9,2; 9,8	-оодохъё 8,7
-ж/-ч + л 8,7	орчим 7,2; 14,2b
-ж/-ч барь- 9,2	
-жээ/-чээ 8,6; 9,8	
З	Ө
з- 9,2	өмнэ 5,4; 7,2; 9,13b; 10,1
зарим 13,8a	өмнөөс 14,1
зна- 12,6	-өөдөхъё 8,7
зэрэг (= etc.) 5,13	өөрөө 6,2
И	Р
-иар, -иор 5,3	-руу/-рүү 4,3
-иарай/-иорой 4,9	
-иас 2,2c	
-ий / -ы 1,3a	С
-ийг/-ыг 2,2b; 9,4c	-с- 7,6a; 12,4
-ийн/-ын 1,3a	-саар ⁴ 10,7
интэ- 10,11	сан ⁴ 8,12a; 15,5
Л	-сан ⁴ 2,10b; 2,11; 3,7; 8,6
л 2,18b; 4,8; 6,21c; 8,7; 9,9	-сан ⁴ нь 11,7a
л байна 8,7	-сан ⁴ ч 11,7b
-л 7,10; + -гүй 10,9	-сан ⁴ чинь 12,13
-лаа ⁴ 3,6; 7,7; 8,6; 10,4; 10,13c; 12,11	-сан ⁴ юм 3,7
-лга ⁴ 11,3; 12,3a	-сан ⁴ бил үү? 10,4
-лт-гүй 12,7	
-лүү/-лүү 4,3	Т
-лц- 2,8	-т 1,3b
М	-т 12,4; 12,5
м- 9,2	-тай ³ 2,2d
-маар ⁴ 6,5; 8,8; 12,9	-тай бол- 8,3
минь 9,4c	-тап ⁴ 10,5
-мз 10,3	тэдийгүй 11,2
Н	төлөө 14,7
-н 7,9; 14,3 (<i>converbum modale</i>)	тусам, тусмаа 13,6
-н 2,1; 9,3; 12,1 (noun final)	тул(д) 14,7
-н 1,5; 2,5; 4,7; 7,3 (numeral final)	тутам 13,6
-н 1,3a (G.)	тухай 3,2
-н- 8,4	тэг- 3,12a
-н(г) 12,1	
-на ⁴ 1,10; 2,9	Ү
наана 8,2	үлс/үлсууд 4,1
-нгаа ⁴ 14,5	үү/үү 1,12
-игуут (нь)/-игүүт (нь) 14,6	-үүд/-үүд 5,2; 8,1; 12,1
-игуут/-игүүт 14,6	-үүл/-үүл 7,5; 7,6b; 11,3
-игуутаа/-игүүтээ 14,6	-үүл[аа(н)]/-үүл[ээ(н)] 3,4
-ид 1,3b	-үүштай/-үүштэй 12,9
негое, негоех 14,9	
нь 2,4; 4,18; 5,14; 6,12; 9,10e; 9,13b; 10,5;	Ү
11,7a; 13,4; 13,8; 14,6	үгүй 1,13
нэт бол 14,8	үгүй бол 14,8
	Х
	-х 2,12; 7,11 (<i>nomen futuri</i>); + аа ⁴ 11,5a;
	+ бол- 8,10b; 11,5c; -гүй 10,9; + гэж 14,7;
	+ сан ⁴ 15,5; + юм сан 15,5
	-х(-хь, -хн) 2,3; 3,1; 6,1; 9,1a; 13,1 (nominal suffix)

-хаар ¹	13,4; 14,7	Ш
ханиар	15,2b	шив 9,14
хавьд	15,2b	шигт 9,5; 9,13a
хажууд	3,2	шүү 4,19
хамгийн	7,4	
хамт	7,2	Ү
-хан ¹	1,1,20; 1,4; 4,8; 9,1b; 15,10d	-ъё/-ъё 6,4
-хан ⁴	4,2 (collectives)	-ъя/-ъя 6,4
-хтүй бол	8,5	
-хи	9,1a	Ы
-хлаар ⁴	13,4	-ы/-ий 1,3a
хойш	5,4; 9,5	-ыг/-ийг 2,2b; 9,4c
-хтай зэрэг	13,4	-ын/-ийн 1,3a
хүн	10,12	
хуртээ	5,4	Ү
хэрэгтэй, хэрэгтүй	6,13; 6,15	-ье 6,4
хэрэв, хэрвээ	8,5	
хэдэн	14,2a	Э
-хъ	9,1a	-эн 3,4
Ц		энэ тэр (= etc.) 1,14
цаана	8,2	эрзэн тойрон 7,2
цааш	8,2	эс бол (эсвэл) 14,8
-цгаа-	2,8	эс богоос 14,8
цом	13,8a	эхлэн, эхлээд 10,1
цут	9,5	-ээдэхъе 8,7
Ч		
ч	2,18a; 4,6; 6,21b; 8,12d; 11,7b; 11,11b	Ю
ч гэсэн	8,12c	юм 2,14; 3,7; 3,8; 9,13a; 10,8a; 10,12
-ч	2,10a; 9,2;	юм сан 9,10b; 15,5
чинь	9,4c; 12,13	юу/юү 1,12
-чих	8,6; 12,8	
-чих + -жээ-	8,6	Я
-чих + -лаа ⁴	8,6	-я 6,4
-чих + -сан ⁴	8,6	яа- 3,12b; 11,8

Чухалтай ном зүй

Select Bibliography

Grammars

- Beffa, M.-L., Hamayon, R., *Éléments de grammaire mongole*. Paris 1975, 286 pp.
Kullmann, R., Tserenpil, D., *Mongolian Grammar*. Under the Auspices of Institute of Language and Literature, Academy of Sciences, Ulaanbaatar, Mongolia. Published by Jensco Ltd., Hong Kong 1996, XXII + 447 pp.
Poppe, N., *Khalkha-mongolische Grammatik*. Wiesbaden 1951, XII + 188 pp.
Poppe, N., *Mongolian language handbook*. Washington 1970, XV + 175 pp.
Street, J. C., *Khalkha Structure*. The Hague 1963, VII + 253 pp.

* * *

- Буянтох, Г., *Нийтээр эзэмших монгол хэлний дүрмийн лавлах*. Улаанбаатар 2004, 77 х.
Владимирцов, Б. Я., *Сравнительная грамматика монгольского письменного языка и халхаского наречия введение и фонетика*. Ленинград 1929, XII + 436 х.
Дамдинсүрэн, Ц., *Шинэ угсийн дурэм*. Улаанбаатар 1942, 80 х.
Лувсанвандан, Ш., *Орчин цагийн монгол хэлний зүй, монгол хэлний бутэц*, 1-р дэвтэр, авиа аланхалбар хоёр нь. Улаанбаатар 1967, 197 х.
Лувсанвандан, Ш., *Орчин цагийн монгол хэлний бутэц, монгол хэлний уг нөхцөл хоёр нь*. Улаанбаатар 1968, 191 х.
Мөнх-амгалан, Ю., *Орчин цагийн монгол хэлний баймжийн ай*. Улаанбаатар 1998, 369 х.
Наделяев, В. М., Современный монгольский язык. Фонетика и орфоэпия. In: *Языки Сибири и Монголии (сборник научных трудов)*. АН, Новосибирск 1987, стр. 3-74.
Ринчен, Б., *Монгол бичгийн хэлний зүй, дэд дэвтэр, авиа зүй*. Улаанбаатар 1966, 402 х.
Пүрэв-очир, Б., *Орчин цагийн монгол хэлний өгүүлбэр зүй 1-2*. Улаанбаатар 2001, 308 х. Улаанбаатар 2000, 242 х.
Сүхбаатар, Ц., *Монгол хэлний найруулга зүй*. Улаанбаатар 2004, 386 х.
Тэмэртогоо, Д., *Монгол хэлний түүхэн хэл зүй, түүхэн авиа зүй*. Улаанбаатар 1992, 219 х.
Цолоо, Ш., *Орчин цагийн монгол хэлний авиа зүй*. Улаанбаатар 1976, 158 х.
Чоймаа, Ш., *Монгол кирил бичгийн зөв бичих зүйн харьцуулсан судалгаа*. Улаанбаатар 2003, 109 х.

Textbooks

- Bosson, J., *Modern Mongolian. A primer and reader*. The Hague 1964, 256 pp.
Hangin, J. G., *Basic course in Mongolian*. Bloomington 1968, 15 + 208 pp.
Hangin, J. G., *Intermediate Mongolian*. Bloomington 1973, XII + 379 pp.
Hamayon, R., Suxbaatar, C., Beffa, M.-L., *Manuel de la langue Mongol*. L'Institut National des Langues et civilisations Orientales. Paris 1975, 236 pp.
Montgomery, D. C., *Mongolian Newspaper Reader*. The Hague 1969, XIII + 205 pp.
Vietze, H.-P., *Lehrbuch der mongolischen Sprache*. Leipzig 1974(2), 263 pp.

* * *

- Лувсандорж, Ж., *Монгол авианы дуудлага*. Улаанбаатар 1975, 103 х.
Пүрэв-очир, Б., *Орчин цагийн монгол хэлний дадлагын өгүүлбэр зүй*, Улаанбаатар 2001, 252 х.
Скородумова, Л. Г., *Учебник монгольского языка, Практический курс*. Улаанбаатар 1966, 249 стр.
Сувд, Ц., Нямаа, Д., *Монгол хэлний унших бичиг (Гадаадынханд зориулав)*. *Mongolian Reading Book. For Foreigners*. Монгол улсын их сургууль, УБ хот 2003, 179 (+ 5) pp.
Шагдарсүрэн, Ц., *Орчин цагийн монгол хэлний сурх бичиг. Modern Mongolian. A Textbook for foreign speakers*. МУИС, Улаанбаатар 1999, 251 х.

Dictionaries

- Hangin, Gombojab (with J. R. Krueger et alia), *A Modern Mongolian-English Dictionary*. Research Institute for Inner Asian Studies, Indiana University. 1986, XXI + 900 pp.
Lessing, F. D., *Mongolian-English Dictionary*. Berkeley and Los Angeles 1960, XV + 1217 pp.
Vietze, Hans-Peter, *Wörterbuch Deutsch-Mongolisch*. Leipzig 1987 (3), 437 pp.

* * *

- БОЛЬШОЙ АКАДЕМИЧЕСКИЙ МОНГОЛЬСКО-РУССКИЙ СЛОВАРЬ** в четырех томах (около 70 000 слов), Москва 2001-2002, 1930 стр.
Дамбажав, И., *Сонгодог монгол бичгийн хэлний үсгийн дүрмийн монгол орос толь*. Брио 1997, 1011 х.
Дамдинсүрэн, Ц., Лувсандэндэв, А., *Орос монгол толь*. Улаанбаатар 1982, 840 х.
МОНГОЛ ХЭЛНИЙ ТОЛЬ (MONGGOL KELEN-UTOLI). Өвөр монголын ардын хэвлэлийн хороо, Чуулалт хаалга 1999, 3141 х. [монгол бичгээр, 70 000 толгой үттэй, бичлэгийн латин галигтай, дуудлагыг ар монголын кирил үсгээр хадсан тайлбар толь].
Цэвэл, Я., *Монгол хэлний товч тайлбар толь*. Улаанбаатар 1966, 911 х. [30000 үттэй].
Чинбат, Э., *Англи монгол толь*. Улаанбаатар 2001, 1272 х. [100 000 үттэй].